

KIRKENS
KORSHÆR

UREGISTREREDE HJEMLØSE UDLÆNDINGE I KØBENHAVN
- EN ERFARINGSOPSAMLING FRA KIRKENS KORSHÆR 2017

Kompasset

Kirkens Korshær

www.kompasset.kirkenskorshaer.dk

Udarbejdet af:

Maj Kastanje

Nina Marie Hoff

Kontakt Kompasset:

Susannah L. Sønderlund

susannah@kirkenskorshaer.dk

Alle casehistorier i denne rapport er anonymiserede.

Publikationen er støttet af midler fra EU-Kommissionens FEAD-pulje 2016-2019

INDHOLD

INDLEDNING	1
MIGRATIONSPOLITISK KONTEKST	2
Prekariatet og en ny migration	2
Opholdsretlige perspektiver	2
Adgang til social hjælp	3
Nationalpolitisk kontekst	5
HVEM ER DE HJEMLØSE UDLÆNDINGE?	7
Hjemløse udlændinge i Kirkens Korshær København	7
Antallet af hjemløse udlændinge i København	7
Nationaliteter	8
Alder og køn	9
Familier	10
Migrationsmønstre	10
HJEMLØSE UDLÆNDINGE OG DET DANSKE ARBEJDSMARKED	14
Barrierer for adgang til arbejdsmarkedet	14
Udnyttelse	16
DEN SOCIALE DERROUTE OG LIVET PÅ GADEN	18
Økonomiske overlevelsesstrategier	19
Problemer på gaden	20
Sygdom og sundhed - mentale overlevelsesstrategier	23
KONKLUSION	26
LITTERATURLISTE	28

INDLEDNING

Der findes en gruppe mennesker i København, som på én og samme tid er meget synlige og meget usynlige. Deres tilstedeværelse i København er markant og alle, der bor i byen, ser, at de er her. De færreste har nogen kontakt med gruppen andet end de undvigende blikke, der ledsager en tom flaske, der skifter hånd. Vi ønsker egentlig ikke at se dem. Måske fordi deres tilstedeværelse og livsførelse bryder med vores forestilling om livet og ligheden her i Danmark?

Vi taler her om mennesker, der lever på gaden og af gaden, og som benævnes med mange forskellige ord: flaskesamlere, den mobile fattigdom, forfejlede arbejdsmigranter, fattige tilrejsende, prekariatet eller hjemløse udlændinge. I vores daglige arbejde i Kirkens Korshær er de først og fremmest mennesker, som vi møder hver dag i vores varmetuer, rådgivningstjenester og overnatningssteder. Mennesker, i hvis liv, vi derfor har fået et indblik.

Tilstedeværelsen af udlændinge, der lever som hjemløse i vores by og land, frembyder mange dilemmaer, fordi de er udtryk for en mere mangesidig fattigdom og nød end den, vi er vant til at se og håndtere. For hvordan skal vi forstå, at et menneske sover i parken, beder om gratis mad, men samtidig ejer en smartphone? Hvordan skal vi forholde os til, at mennesker nu forsøger at forsørge en familie i et andet land med de penge, de tjener ved at samle flasker i København? Hvordan skal vi forstå en tilværelse, hvor dét, der skulle være en midlertidig tilstand, er blevet et permanent vilkår?

Det er Kirkens Korshærs opgave at lindre den nød, vi møder hos de mennesker, der opsøger os. Det er samtidig vores opgave at søge at forhindre nøden og at protestere, når vi bliver vidne til nedværdigende behandling. Det forpligter at have fået indblik i en verden og en virkelighed, som er skjult for de fleste. Derfor deler vi dette vidnesbyrd om, hvad vi oplever og ved om de vilkår, hvorunder hjemløse udlændinge lever i København.

Vi beskriver en meget varieret gruppe af mennesker, som har det tilfælles, at de forsøger at overleve på gaden i København og i den forbindelse opsøger Kirkens Korshærs sociale tilbud. Mange er i konstant bevægelse i en søgen efter dét sted, hvor de kan se deres liv folde sig ud. Nogle lider af svær og ubehandlet psykisk sygdom eller misbrug og har meget vanskeligt ved at klare sig. Andre har relativt flere ressourcer til at håndtere de ekstremt stressende vilkår. Nogle er her kort tid, andre er her i årevis.

Vi skriver om vores erfaringer i mødet med disse mennesker – hjemløse udlændinge uden dansk registrering. Medarbejdere på vores varmetuer, natcafeer og rådgivning i København har ladet sig interviewe og fortalt om dét, de oplever. Derudover bygger rapporten på indsamlet dokumentation fra arbejdsstederne, samt anden litteratur. Vi skylder i den forbindelse en særlig tak til vores norske søsterorganisation, Kirkens Bymisjon, for den inspiration, vi har hentet fra deres udgivelse ”Utsatte migranter og prekære arbejds- og levekår i Oslo”, 2016.

MIGRATIONSPOLITISK KONTEKST

PREKARIETET OG EN NY MIGRATION

Tilstedeværelsen af hjemløse udlændinge i Københavns gader er det rå udtryk for et Europa i forandring. Udvidelsen af EU og de åbne grænser har skabt de lovmæssige rammer for øget migration, men manglende muligheder og omfattende økonomisk krise driver ikke kun arbejdskraften, men også fattigdommen rundt i Europa.

Det er ikke migration, som vi traditionelt kender den. Det er ikke mennesker, der flytter fra ét sted til et andet, slår sig ned og skaber et nyt liv fra bunden. Det er måske dét, der er håbet. Men det, vi ser, er derimod mennesker, som driver rundt i en form for cirkulær migration i årevis. For hvem bevægelse og uvished ikke længere er en midlertidig tilstand, men et permanent vilkår for udfoldelsen af deres liv.

De hjemløse udlændinge, vi møder, udgør den fattigste og mest marginaliserede del af en bevægelse af mennesker, som rejser rundt i Europa på jagt efter deres egen fremtid. De er af den engelske økonom Guy Standing blevet kaldt prekariatet (Standing, 2014:192.), der beskrives som en ny klasse, født ud af globaliseringen, hvis tilknytning til og beskyttelse på både arbejdsmarkedet, boligmarkedet og i forhold til social sikkerhed er særdeles usikker (ibid: 5). Medlemmer af prekariatet oplever et tab af økonomiske, sociale og politiske rettigheder. Migranterne, og i dette tilfælde de hjemløse udlændinge, kan ses som frontløberne i den ufrivilligt mobile del af prekariatet. De befinder sig i en gråzone mellem arbejdsmarkedspolitik og socialpolitik, hvor førstnævnte er reguleret af EU, og sidstnævnte er et nationalt anliggende.

OPHOLDSRETLIGE PERSPEKTIVER

Denne nye migration er lovmæssigt muliggjort af EU's åbne grænser. Hovedparten af de udenlandske hjemløse, vi møder, er nemlig EU-borgere, som benytter sig af retten til fri bevægelighed inden for EU. Det betyder, at de frit må indrejse og opholde sig i andre EU-lande uden nogen betingelser i 3 måneder og i 6 måneder, såfremt de er arbejdssøgende og derudover så længe, at det kan dokumenteres at de er arbejdssøgende og har reelle muligheder for at blive ansat (EU-opholdsbekendtgørelsen §3 stk. 4.).

Regelsættet er forholdsvist klart, men vi erfarer, at forvaltningen af det er særdeles uklar og personafhængig. For hvad er fx gyldig dokumentation for at være arbejdssøgende? Hvordan og af hvem fastlægges det, at man har reelle muligheder for at blive ansat? Kan man i praksis blot rejse ud og ind i landet igen og dermed få udløst nye 3-6 måneders lovligt ophold?

Dertil kommer spørgsmålet om registrering. Som EU-borger bør man registrere sig, hvis man forventer at opholde sig længere end 3 måneder i landet, med mindre man som mange hjemløse udlændinge er arbejdssøgende. For at registrere sig, skal man have et 'opholdsgrundlag' (arbejdskontrakt, studerende, selvstændigt erhvervsdrivende mv), og det er efter vores erfaring ikke muligt at registrere sig nogen steder som arbejdssøgende, selvom de hjemløse og vi jævnligt bliver vejledt til dette af myndighederne. Det betyder, at hjemløse EU-borgere, som for en stor dels vedkommende er kommet hertil med det formål at finde beskæftigelse, ikke har mulighed for at registrere sig som arbejdssøgende og få råd og vejledning ift. jobmarkedet. I realiteten er det først, hvis de

finder et arbejde med en kontrakt af en vis varighed, at de kan registrere deres ophold. Og selv derefter, kan det være en særdeles vanskelig og tidskrævende proces (se side 15).

Mihai var kommet til Danmark fra Polen for at søge arbejde. Han ønskede at registrere sig og få hjælp til at søge arbejde fra jobcenteret. På Statsforvaltningen kunne de ikke registrere ham og udstede et opholdsbevis, før han havde et egentligt opholdsgrundlag. De henviste ham derfor til registrering på jobcenteret. På jobcenteret kunne de ikke registrere ham som arbejds-søgende, da han ikke havde et personnummer. De henviste derfor Mihai til Borgerservice for at få et sådant. På Borgerservice kunne de ikke udstede et personnummer uden et opholdsbevis fra Statsforvaltningen. I praksis var det dermed umuligt for Mihai at registrere sig. I stedet valgte han, efter at have været i Danmark i et halvt år, at rejse hjem en tur og komme tilbage igen for at sikre sin fortsatte opholdsret.

En del hjemløse udlændinge er såkaldte tredjelandsborgere (fra lande uden for EU) med opholdsret i typisk et af de sydeuropæiske EU-lande, hvilket muliggør et midlertidigt lovligt ophold i Danmark som turister. Det betyder, at de pga. Danmarks retsforbehold ikke er lige-stillet med EU-borgere ift. hverken opholds- eller arbejdstilladelse. For tredjelandsborgere med opholdsret i et andet EU-land er opholdsretten i Danmark begrænset til 90 dage inden for en periode på 180 dage (Udlændingelovens § 2b. og Lov om Danmarks tiltrædelse af Schengenkonventionen kap. 4, art. 20.), og de må under dette ophold ikke tage arbejde. Det står ikke klart, hvordan

disse tidsgrænser forvaltes, da indrejser ikke altid er registrerede. Under opholdet skal personen være selvforsørgende og have midler til sin hjemrejse. Hvornår man er selvforsørgende, er en konkret vurdering, der bl.a. omfatter, om personen bor hos familie-medlemmer eller lignende eller har adgang til lovligt at skaffe sig de nødvendige midler (Justitsministeriet 2014).

En lille del af de hjemløse udlændinge, vi møder, er statsborgere fra tredjelande med forskellig status ift. deres ophold. Nogle er blevet her efter udløbet af deres visum, nogle har asylansøgninger under behandling og andre kender vi ikke opholdsgrundlaget på.

Fælles for alle grupperne er, at ingen af dem er registrerede i Danmark og dermed ikke har noget formelt tilhørsforhold til en dansk kommune, men for langt de flestes vedkommende opholder de sig her legalt.

ADGANG TIL SOCIAL HJÆLP

Hjemløse udlændinges sociale rettigheder er et emne, der fortsat drøftes og savner juridisk afklaring. I øjeblikket har de fleste dog rent praktisk kun adgang til tidsbegrænset nødovertnatning, nogle private lavtærskeltilbud (delvist finansieret af Københavns Kommune og EU), akut sundhedshjælp og hjælp fra Røde Kors' sundhedsklinik, samt i nogle tilfælde hjælp til hjemrejse, alt efter deres individuelle situation. Det betyder, at de er afskåret fra alle former for individuel økonomisk bistand fra det offentlige system¹, samt anden social hjælp i form af naturalieydelse, fx adgang til en herbergsplads, videre bostøtte, boligvisitation mv.

¹ Adgang til økonomisk hjælp er reguleret i Aktivloven, herunder adgang til kontanthjælp, som klart angiver, at førstegangsarbejdssøgende EU-borgere (uregistrerede EU-borgere) alene har ret til hjælp efter loven i forbindelse med hjemrejse (Lov om aktiv socialpolitik § 12A). Det er efter vores erfaring kun meget syge eller misbrugende udenlandske hjemløse, som gennem Københavns kommunes Hjemløseenhed får tilbudt denne hjælp. Udenlandske hjemløse, som ikke er EU-borgere, har heller ikke ret til økonomisk hjælp.

Særligt mobile EU-borgeres rettigheder i det offentlige system har været en socialpolitisk kamplads de seneste år. Der er uklarheder om fortolkningen af regelsættet. De første politiske udmeldinger lød, at ingen uregistrerede hjemløse udlændinge havde ret til nogen form for social hjælp i det offentlige system, herunder adgang til at overnatte på herberger og natcaféer for hjemløse. Dette ledte til at alle, som ikke talte dansk eller kunne fremvise et dansk sundhedskort blev afvist på de offentligt finansierede hjemløsetilbud. I 2013 klagede Kirkens Korshær over denne praksis, først direkte til Socialministeriet og efterfølgende til det kommunale tilsyn. Vores begrundelse var og er, at EU-borgeres ophold i Danmark som udgangspunkt er lovligt, og at det af § 2 i Serviceloven (§ 110 midlertidige boformer, herberger og natcaféer) fremgår, at enhver, der opholder sig lovligt i landet, har ret til hjælp efter loven. Vi fik medhold, og vejledningen til kommunerne blev ændret således, at hjemløse EU-borgere ikke må afvises, alene fordi de ikke kan fremvise sundhedskort. Det er Statsforvaltningens afgørelse, hvorvidt en EU-borgers ophold er lovligt eller ej, og der skal på natcaféerne nu alene foregå en socialfaglig vurdering af, om personen er i tilbuddets målgruppe, dvs. har sociale problemer (fx misbrug eller psykisk sygdom) ud over hjemløshed.

På trods af dette, er det alligevel fortsat kun få uregistrerede hjemløse EU-borgere, der får adgang til disse tilbud². Dette skyldes for det første, at på de fleste tilbud under serviceloven bliver hjemløse udlændinge fortsat afvist i døren eller på anden måde får at vide, at det ikke er et sted for dem. Derudover bliver de meget sjældent visiteret videre til en egentlig herbergsplads, da der er problemer med at hente refusion hjem til borgere uden dansk personnummer. Det er under alle omstændigheder svært for et menneske uden arbejde eller offentlig forsørgelse at finansiere egenbetalingen ved et herbergsværelse. Til sidst skal det tilføjes, at der også potentielt er risiko for, at længerevarende brug af det sociale system vil kunne føre til udvisning, da EU-borgeren i juridisk forstand vil kunne betegnes som en 'urimelig byrde for det sociale system' (Opholdsdirektivet 2004/38/EF, art. 7 stk.1b). På denne måde bliver hjemløse udlændinge fanget i en form for fælde, hvor deres opholdsret gøres afhængig af, at de ikke er modtagere af social hjælp.

Man kan sige, at hjemløse udlændinge befinder sig på en form for 'tålt ophold' i sociologisk forstand: Deres tilstedeværelse accepteres modvilligt, fordi de retslige muligheder for udvisning indtil videre har været begrænsede. Samtidig anerkendes de ikke som legitime modtagere af hjælp i det sociale system, der er til for at forebygge og afhjælpe marginalisering og hjemløshed i Danmark. Herfra får de kun sporadisk hjælp. Således anerkendes de hverken som fuldgyldige borgere eller afvises som illegale, men befinder sig i et tomrum, hvor de kan betegnes som 'Denizens', en sammentrækning af ordene 'denied' og 'citizens', altså afviste medborgere (Standing, 2014: 23, 159ff), overladt til at overleve ved hjælp af forskellige gadeaktiviteter (se side 19) og private humanitære organisationer, herunder Kirkens Korshær. Dertil kommer, at forvaltningen af regelsættet omkring både deres ophold og adgang til hjælp, efter vores erfaring er personafhængig og inkonsistent. Dette er i visse tilfælde med til at understøtte den cirkulære og periodiske migration, som fastholder dem i en konstant fornyelse af 3-6 måneders prøvetid.

² Efter ændringen af vejledningen til kommunerne fik 15 EU-borgere tilsammen ophold på en kommunalt finansieret natcafé og 3 blev optaget på et herberg i de første 10 mdr. af 2015. (Socialforvaltningen 2015)

NATIONALPOLITISK KONTEKST

Som en afspejling af lovgivningen og forvaltningen af denne, er den nationalpolitiske linje heller ikke klar. Skiftende regeringer har mere eller mindre elegant balanceret et ønske om at yde humanitær hjælp til hjemløse udlændinge med et krav om ikke at tilbyde forhold, der kunne trække flere hertil eller holde på de, der allerede er her.

Dette har resulteret i en række modsatrettede initiativer, der vidner om en inkonsistent og vaklende politisk stillingtagen: Der er på den ene side iværksat nogle humanitære tiltag, fx en nødherbergspulje fra Socialministeriet, der hvert år kan søges af både kommunale og private organisationer til at huse alle uanset nationalitet i en begrænset periode. Med Transitprogrammet yder Københavns Kommune desuden økonomisk støtte til nogle af de private NGO'er, som arbejder med hjemløse udlændinge. På den anden side iværksættes tiltag, der vanskeliggør livet for hjemløse udlændinge i en sådan grad, at man med rimelighed kan konkludere, at hensigten er at motivere dem til at søge andre steder hen. Fx er det ikke tilladt at drive nødherberg med midler fra nødherbergspuljen efter 1. april hvert år, hvorfor permanent overnatning til hjemløse udlændinge vanskeliggøres. Det kan også nævnes, at daværende socialminister Karen Jespersen allerede i slutningen af 2007 indskærpede, at kommunale herberger ikke måtte lukke østeuropæere ind for natten (Politiken 2007). Senest er gennemført en stramning i ordensbekendtgørelsen, der kriminaliserer 'lejrlignende ophold' i det offentlige rum (Ordensbekendtgørelsen 31.3.2017), og politiet har intensiveret indsatsen imod tiggeri. Et forslag fra Københavns overborgmester lyder at revidere pantsystemet, så det ikke længere kan lade sig gøre at få udbetalt kontanter for indsamlet pant (Politiken 2016).

Det er kendetegnende for både de humanitære og de begrænsende tiltag, at de er blevet realiseret efter et vist mediepres, forårsaget af enten enkeltsager eller årstidsbestemte anslag af barmhjertighed. De er således ikke et resultat af en koordineret og vidensbaseret strategi. Frygten for, at Danmark skal blive Europas varmestue, er særligt fremherskende bag de begrænsende tiltag. Dette bidrager efter vores mening til et såkaldt ræs mod bunden, hvor de skandinaviske lande synes at konkurrere om at tilbyde så dårlige vilkår som muligt i håb om, at de omrejsende repræsentanter for prekariatet søger videre. Argumentet er præget af en vis grad af selvoptagedhed og en grundlæggende manglende viden om og erkendelse af, at dét, der allermest driver hjemløse udlændinge mod Danmark ikke er dét, vi har at tilbyde, men de manglende muligheder, hvor de kommer fra. Rent politisk er Europas varmestue-argumentet muligvis gangbart, men der er i forskningen ikke belæg for, at stramninger virker afskrækkende over for gruppen, da denne er relativt immun over for dårlig behandling (Fafø 2015:132). Den primære motivation for at rejse fra det tidligere opholdsland til de skandinaviske hovedstæder er manglende indkomstmuligheder, og stramninger resulterer primært i en forråelse af det enkelte menneske, der bl.a. kan komme til udtryk ved øget kriminalitet (Fafø 2015:131, 144). Det viste en stor norsk undersøgelse fra 2014, hvor 1269 rumænere der lever og arbejder på gaden i hhv. Oslo, Stockholm og København blev interviewet. Undersøgelsen er lavet af Fafø, et stort norsk socialforskningsinstitut, og er den hidtil eneste større kvantitative undersøgelse af hjemløse udlændinge på gaden i Danmark.

Det er vores indtryk, at den vaklende politiske linje er med til at skabe dét tomrum, i hvilket de myndigheder, som har berøring med hjemløse udlændinge, opererer: den uklare politik ender med at skulle håndteres på gaden i mødet med politiet, på de kommunale kontorer i mødet med sagsbehandlere og i døren til de kommunale sociale til-

bud i mødet med socialarbejderne. Det er vores erfaring, at der i disse møder opstår betydelige problemer med at opfylde hjemløse udlændinges grundlæggende rettigheder.

HVEM ER HJEMLØSE UDLÆNDINGE?

HJEMLØSE UDLÆNDINGE I KIRKENS KORSHÆR KØBENHAVN

Hjemløse udlændinge har opsøgt Kirkens Korshær i større antal siden omkring år 2007. Først var det mennesker fra Polen og de Baltiske lande, kort efter fulgte folk fra Rumænien og Bulgarien og siden mennesker med vestafrikansk oprindelse og sydeuropæiske papirer. Migrationen var åbenlyst et resultat af EU's åbne grænser, udvidelser mod øst, en dyb fattigdom og manglende muligheder i oprindelseslandet.

I Kirkens Korshær blev vi med hjemløse udlændinge konfronteret med en nød og en fattigdom, vi ikke i Danmark havde set i mange år, og i et omfang vi heller ikke havde set. Behovet for mad, bad, tøj og overnatning var - og er - stort.

Vi har imødekommet behovene, så godt vi kunne i de år, der er gået. Det har været vanskeligt af flere grunde: mange af vores tilbud var ikke fysisk og organisatorisk afstemt til at rumme så mange mennesker. Der opstod knaphed på ressourcer, hvilket førte til et øget konfliktniveau blandt brugerne. Dertil kom konflikter med racistiske undertoner mellem danske og udenlandske brugere, samt mellem forskellige udenlandske grupper. Vi havde også problemer med rent sprogligt at kommunikere med de mennesker, der opsøgte os. Med årene er disse vanskeligheder blevet færre, eftersom vi har organiseret os bedre. Der er fortsat få overnatningspladser i København, særligt om sommeren og efteråret, og ofte må vi udsætte brugerne for lodtrækning om de pladser, der er.

I 2016 valgte Kirkens Korshær, som konsekvens af de store behov fra hjemløse udlændinge, at omorganisere arbejdet i København med det formål at specialisere indsatsen. Tre arbejdssteder (to varmestuer og en rådgivningsenhed) er blevet lagt sammen i et multihus efter svensk model (Crossroads, Stockholms Stadsmission), målrettet hjemløse udlændinge – *Kompasset*. Derudover modtager vi fortsat hjemløse udlændinge sammen med danske brugere i varmestuerne *Fedtekælderen*, *Fundamentet*, *Mariatjenesten* og *Kirkens Korshærs sociale hjælpearbejde på Drejervej*, samt til overnatning i *Kirkens Korshærs natcafé i Hillerødgade*, *Kvindenødherberget*, *Natcafeen i Stengade* og *Nødovernatningen i Hellig Kors Kirke*. De københavnske arbejdssteder har forskellige åbningstider og tilbyder tilsammen mad og drikke, toilet - og badefaciliteter, tøjvask, telefonopladning og internet, dagshvile og overnatning, opbevaringsmuligheder, tøjuddeling, omsorg, samvær og støtte, følgeskab til myndigheder, mentorordninger, individuel rådgivning om job og registrering, samt om rettigheder og pligter ifm. opholdet. Alle arbejdsstederne samarbejder med relevante aktører i byen, herunder særligt Røde Kors' sundhedsklinik for udokumenterede migranter og Københavns Kommunes Hjemløseenhed (mhp. repatriering). *Kompasset* er desuden en del af Københavns Kommunes Transitprogram, der bl.a. søger at styrke samarbejdet mellem de forskellige aktører, der arbejder med hjemløse udlændinge i byen.

ANTALLET AF HJEMLØSE UDLÆNDINGE I KØBENHAVN

Hvor mange hjemløse udlændinge uden dansk registrering er der i København – eller i Danmark? Vi ved det ikke. De officielle hjemløsetællinger har kun i begrænset omfang talt hjemløse udlændinge med, bl.a. fordi tællingerne er baseret på indberetninger fra sociale tilbud, og mange hjemløse udlændinge har ikke kontakt med disse (Fafo 2015: 94). Vi vil ikke kaste os ud i at estimere et egentligt antal, men vi vil nævne, hvor mange vi véd, der som minimum opholder sig i København.

På nogle af vores arbejdssteder har vi registreret grundlæggende data om vores brugere, og det er derudfra muligt at sige, hvor mange, der har brugt vores tilbud, hvor de kommer fra, hvor gamle de er, samt hvilke problemer de har ønsket vores hjælp til at løse. Disse data giver ikke et samlet billede over alle hjemløse udlændinge i København, men giver et indblik i relevante emner, som til en vis grad er repræsentative for gruppen.

Ca. 100 nye hjemløse udlændinge finder hver måned vej til *Kompasset*, og stedet har i gennemsnit besøg af ca. 75 brugere om dagen³. Altså kommer der hver måned minimum 100 nye hjemløse udlændinge til København og af dem, rejser mange ret hurtigt videre. Tal fra vores tøjuddeling på Drejervej viser, at langt de fleste, som henvender sig om at få nyt tøj, har været i Danmark i mindre end 6 måneder, hvilket korresponderer godt med vores generelle erfaringer; at der er særdeles stor udskiftning i gruppen.

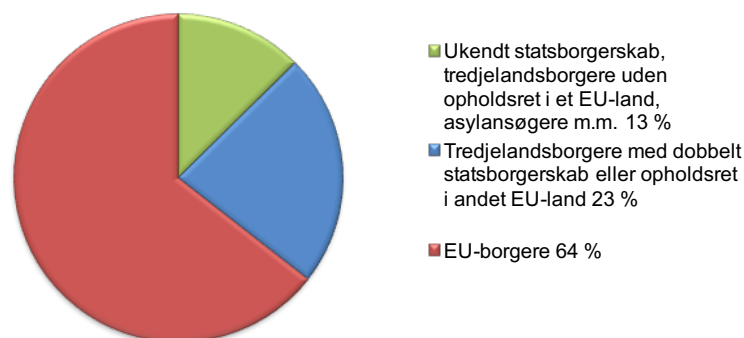
I vinteren 2016-2017 har der været 126 åbne akutovernatningspladser til rådighed i København til alle hjemløse uanset nationalitet, og det er vores erfaring, at stort set alle disse pladser har været besat af udlændinge uden registrering. Dertil kommer, at en nattetælling i uge 6, 2017 har talt 41 forskellige udlændinge, der sov udendørs. Sammenlagt giver det 167 hjemløse udlændinge, hvilket må opfattes som et øjebliksbillede og et absolut minimumstal, og hvoraf ca. en fjerdedel er udeliggere. Tallene for udeliggere korresponderer med Kompassets opgørelser, hvor 24% i vinterhalvåret har angivet, at de sover udendørs. Det er vores erfaring, at der er langt flere hjemløse udlændinge i København i sommerhalvåret, hvor der også er bedre indtjeningsmuligheder ved fx at samle flasker under forskellige festivaler.

I Fafo-undersøgelsen blev 385 rumænere, der levede på gaden i København og omegn, interviewet (Fafo 2015:14). At de i løbet af 6 uger fandt 385 hjemløse rumænere, giver et fingerpeg om, at rigtig mange, i hvert fald af denne nationalitet, ikke opsøger de sociale tilbud, men overlever i byen på anden vis.

NATIONALITETER

Ud fra vores dokumentation fra den nu sammenlagte rådgivningsenhed *Kompasset*, kan vi se, at vi i perioden 2013-2016 primært er blevet opsøgt af EU-borgere eller borgere med opholdsret i et EU-land. Fordelingen af brugere i *Kompasset* afspejler efter vores erfaring fordelingen af nationaliteter blandt hjemløse udlændinge på vores andre tilbud i København:

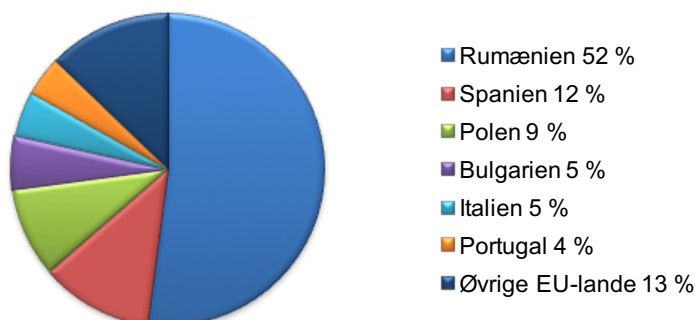
STATSBORGERSKAB OG OPHOLDSRET, KOMPASSET 2013-2016

³ Således er ca. 700 forskellige nye brugere registreret på de 7 måneder Kompasset har haft åbent (november 2016 – maj 2017). Til sammenligning havde Kirkens Korshærs nu lukkede rådgivningsenhed for hjemløse migranter (som også hed Kompasset) registreret 1669 forskellige brugere mellem 2013 og 2016. Dertil kom anonyme brugere som kan estimeres til nogle hundrede.

Af de 64 % EU-borgere, fordeler nationaliteterne sig således:

NATIONALITETER BLANDT EU-BORGERE (64 % AF ALLE BRUGERE I KOMPASSET 2013-2016)

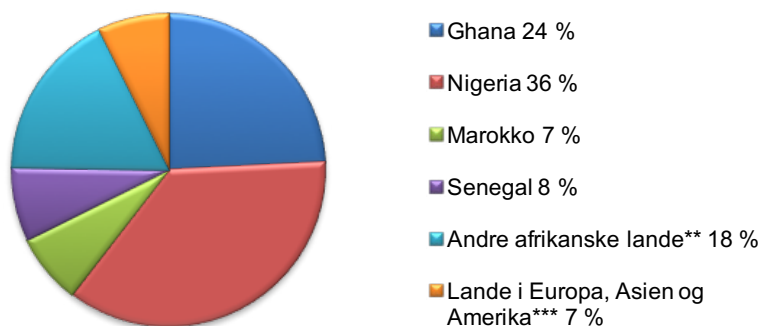

* Tyskland, Ungarn, Litauen, Kroatien, Letland, Storbritannien, Frankrig, Danmark, Slovakiet, Tjekkiet, Sverige, Grækenland, Belgien, Estland, Nederlandene, Irland, Norge, Finland, Island og Slovenien.

Som det fremgår af diagrammet, er der en overvægt af mennesker fra de syd-, øst- og central-europæiske EU-lande.

Tredjelandsborgerne fordeler sig på følgende nationaliteter:

NATIONALITETER BLANDT TREDJELANDBORGERE MED OPHOLDSRET (23 % AF ALLE BRUGERE I KOMPASSET 2013-2016)

** Algeriet, Burkina Faso, Cameroun, Elfenbenskysten, Gambia, Guinea-Bissau, Liberia, Libyen, Mali, Niger, Sierra Leone, og Togo

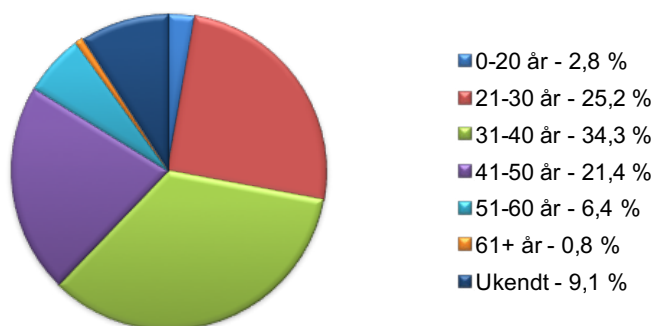
*** Albanien, Bangladesh, Bosnien-Herzegowina, Brasilien, Cuba, Georgien, Pakistan, Rusland, Syrien og USA.

De tredjelandsborgere, som har opholdsret i et EU-land, har langt overvejende denne i Italien og Spanien, samt nogle fra Grækenland, Portugal og Frankrig.

ALDER OG KØN

91 % af brugerne af brugerne i Kompasset fra 2013 - 2016 var mænd, hvilket er flere end blandt danske hjemløse, hvor 78 % er mænd og 22 % er kvinder (SFI 2015, 43). Det kan efter vores erfaring have noget at gøre med, at mændene er frontløberne i migrationen. Vi møder ofte mænd, der forsøger at etablere sig og fortæller, at de derefter ønsker at hente deres ægtefælle og evt. børn herop. En anden årsag kan være, at vi simpelthen ikke bliver opsøgt af ret mange hjemløse kvinder, måske fordi de er mere sårbare over for at ende i prostitution.

Som det fremgår nedenfor, er de hjemløse udlændinge, som opsøger Kirkens Korshær, i den arbejdsdygtige alder, hvilket korresponderer med vores erfaring om, at jagten på arbejde i høj grad er med til at drive migrationen.

FAMILIER

Vi har siden 2015 været vidne til den meget bekymrende udvikling, at flere familier med små børn nu kommer til Danmark for at forsøge at etablere sig med arbejde og bolig. De familier, vi har mødt, er både EU-borgere og tredjelandsborgere, der med deres børn færdes i hjemløsemiljøet, fordi der ikke er nogen tilbud til at tage sig af dem. Det er vores erfaring, at familiernes sager ikke anskues helhedsorienteret, når vi henvender os til det offentlige system, men at der i stedet er fokus på at få familien til at forlade landet eller på at fjerne børnene fra hjemløsemiljøet og dermed fra forældrene, hvis disse ikke selv finder en bolig hurtigt. Disse familier befinder sig i en yderst prekær situation, hvor børnenes tarv og udvikling er sat på spil.

En familie med en spansk far, en colombiansk mor og to børn på hhv. 2 og 8 år henvendte sig i januar til Kirkens Korshær for at få hjælp. De var lige kommet til København og havde kun 500 euro tilbage. Kvinden talte godt engelsk, mens manden, som er EU-borger og dermed har ret til at arbejde i Danmark, kun talte spansk. De var rådvilde og desperate. De fortalte, at de ingen hjælp kunne få i Spanien, og at det sociale system var brudt helt sammen. Vi måtte fortælle dem, at de heller ingen hjælp kunne få her, og at det ville tage tid at finde job, blive registreret og få løn, bolig mv. Vi indlogerede dem i nogle dage med hjælp fra en samarbejdspartner, mens vi afsøgte mulighederne. De valgte at bruge de 500 euro på en flybillet til England, hvor manden havde nogle kontakter, der måske kunne hjælpe dem med et job. Vi ved ikke, hvordan de har klaret sig siden.

MIGRATIONSMØNSTRE

Vi erfarer, at hjemløse udlændinge i høj grad kommer til Danmark, fordi de har vanskeligheder med at skabe sig et liv i det land, de rejser fra, og at de har forventninger om arbejdsmuligheder i Danmark. Det økonomiske aspekt er således en stærk drivkraft, og vi får rigtig mange henvendelser om hjælp til at finde job. Dette gælder både for EU-borgerne og for tredjelandsborgerne med opholdsret i et andet EU-land. I sidstnævnte tilfælde må vi oplyse om, at en opholdstilladelse i et andet EU-land ikke giver tredjelandsborgere ret til at arbejde i Danmark.

Nogle af de mest fremtrædende såkaldte push-faktorer (der skubber folk væk fra der, hvor de bor) er mangel på job i oprindelseslandet, utilstrækkelige lønninger, samt den økonomiske krises medvirken til at jobs i landbruget og byggebranchen er forsvundet rundt omkring i Europa (se fx Faf0 2015: 52; Hoff 2016: 16, 30ff; Jakobsen 2012: 17, 22).

De økonomiske muligheder i Danmark er altså en såkaldt pull-faktor (det, der trækker folk hertil), men skal forstås i en større sammenhæng: vejen forbi Danmark er nærmere en del af et kontinuerligt migrationsmønster, der omfatter mange andre lande, muligheder og destinationer. Forholdene i Danmark, herunder den relativt lave arbejdsløshedsprocent, bliver attraktive set i lyset af tidligere migrationserfaringer, men er ikke i sig selv afgørende for, at mennesker bryder op fra deres hjem (Fafo 2015: 51). Det er således snarere push-faktorer end pull-faktorer, der leder hjemløse udlændinge mod Danmark.

Lukasz på 21 år fra Polen var næsten færdiguddannet som laborant, da han via en ven kom i kontakt med et dansk transportfirma, der manglede gode chauffører. De ville også stille en bolig til rådighed. Lukasz vurderede, at den løn han ville tjene som laborant i Polen var så utilstrækkelig, at han hellere ville gribe chancen og rejse til København. Da han ankom skulle han imidlertid til en ekstra køreprøve for at få jobbet. Han blev meget nervøs og dumpede prøven. Da han efter et par dage ikke havde flere penge, henvendte han sig til Kirkens Korshær. Han var bange og i chok over at være på gaden, noget han aldrig havde prøvet før. Han ville ikke rejse hjem, da han havde afbrudt sine studier og derfor ikke længere havde en bolig. Vi henviste ham til forskellige hjælpetilbud og hjalp ham med at lave et CV til brug for den videre jobsøgning.

Det er vores erfaring, at stort set ingen hjemløse udlændinge kommer hertil med det formål at få del i gratis velfærdsydelser. De ved simpelthen ikke, at disse eksisterer, og de ønsker i udgangspunktet at forsørge sig selv. At være modtager af velgørenhed eller lade sig forsørge af andre, opfattes af mange som skamfuldt og nedværdigende.

Det økonomiske aspekt af migrationen forklarer meget, men ikke alt. Særligt i gruppen af hjemløse udlændinge med oprindelse i vestafrikanske lande, har vi forstået, at migrationens muligheder også kan være et led i processen at blive voksen. De unge mænd har forpligtelser over for deres familier, og for at blive en voksen mand, er der forventninger om at kunne bidrage økonomisk til familien og gennemgå prøvelser, som de møder, fx når de migrerer. Kan man ikke skabe sig en position med tilstrækkelige midler til at gifte sig, erhverve jord mv., bliver man fastholdt i et tomrum mellem barn og voksen. Unge mænd oplever, at fattigdom, korrupsion og manglende muligheder lokalt umuliggør denne bevægelse fra barn til voksen. Dermed bliver migration, til tider med støtte fra hele eller dele af lokalområdet, den eneste mulighed for at træde ind i de voksnes verden (Jakobsen 2012: 17ff, Hoff 2016: 39f). At fejle i migrationen og vende tomhændet hjem bliver således ikke opfattet som en mulighed, da det vil medføre social død (Lucht 2012: 78, 83).

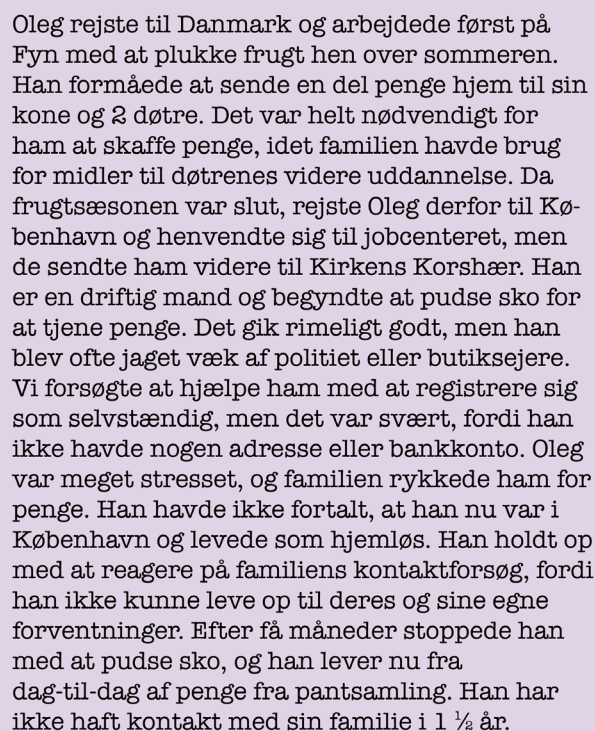
Godsent rejste fra Nigeria i 2012, via Sahara til Libyen og over Middelhavet til Lampedusa. I Italien opnåede han en midlertidig opholdstilladelse. Han havde forskellige jobs, og i 2015 havde han tjent nok penge til at kunne rejse tilbage og gifte sig. Kort efter brylluppet måtte han sande, at mulighederne i Nigeria var så dårlige, at han ikke ville kunne skaffe en bolig til sig selv og sin kone, som stadig boede hos sine forældre. Derfor rejste han igen til Europa og tog en kort tur hjem i julen 2016. Der var intet arbejde at få i Italien, hvorfor han rejste nordpå. Han ankom til København i marts 2017, men hans manglende arbejdsrettigheder som tredjelandsborger satte en brat stopper for drømmen om at finde velbetalt arbejde her. Kort efter modtog han den glædelige nyhed, at hans kone er gravid. Godsent er nu under pres for at tjene penge, så han kan forsørge sin familie. Han samler flasker og har sparet op til en billet til Roskilde Festival. Han håber, at indtjeningen derfra kan betale en billet hjem til september, hvor barnet kommer. Han har stadig ikke midler til at flytte sammen med sin kone.

En del af de mennesker, vi møder, er rejst afsted med ansvar for at forsørge deres familie, men har meget vanskeligt ved at imødekomme denne forpligtelse. Presset hjemmefra fører til stor desperation, og ikke alle fortæller deres familie, hvordan livet i København reelt forløber. Mange samler tøj og andre effekter, som de lejlighedsvist sender hjem sammen med de penge, de tjener på flaskepant og andre gadeaktiviteter (se side 19). Det er til en vis grad med til at opretholde et billede af, at det går godt, og at gennembruddet til arbejdsmarkedet er lige om hjørnet. Ikke alle lykkes med at skjule realiteterne og sende penge hjem. Somme tider er familiens skuffelse over de manglende remitter så stor, at relationen afbrydes helt. Det er vores erfaring, at dette har stor negativ indflydelse på den enkelte og medfører selvbeprejdelse, social isolation og evt. misbrug, samt vanskeliggør repatriering pga. skam.

De hjemløse udlændinge, vi har kontakt med, er som oftest ankommet til København alene. Nogle kender en ven, en bekendt eller et familiemedlem, der allerede er eller har været i København, som har anbefalet dem at tage til Danmark. Selvom størstedelen af hjemløse udlændinge kommer alene, foregår der i nogle grupper en kommunikation mellem København og deres lokalsamfund i oprindelseslandet, som er medvirkende til, at fx mange mennesker fra det samme lokalsamfund i Rumænien kommer til København. Vi har kendskab til, at særligt Romaer kommer i familiegrupper, og at familierne planlægger et 'rotationssystem', hvor de skiftes til at være i Danmark og samle flasker, mens andre er hjemme og passer på børnene i familien.

Nogle bliver i Danmark i adskillige år og enkelte dør her, oftest som følge af et massivt alkohol- eller stofmisbrug og manglende adgang til behandling. Nogle debuterer med psykoser og anden psykisk sygdom, hvilket ubehandlet er med til at fastholde dem i hjemløsheden. Vi erfarer, at der hos disse ofte er tale om meget vanskelige forhold i oprindelseslandet, både hvad angår familierelationer og adgang til behandling og bolig mv. Disse forhold er baggrunden for, at nogle vælger at blive på gaden i Danmark. Der er en klar sammenhæng mellem længden af tiden på gaden i Danmark, og sværhedsgraden af de sociale og helbredsmæssige problemer.

Vi oplever, at størstedelen af hjemløse udlændinge er ekstremt mobile og lever i en egentlig cirkulær eller permanent migration. Nogle rejser mellem København og det land, hvor de har deres familie, mens andre tager videre til et nyt land efter at have været i Danmark i en periode. Det giver derfor begrænset mening at tale om, at de er endt på

Oleg rejste til Danmark og arbejdede først på Fyn med at plukke frugt hen over sommeren. Han formåede at sende en del penge hjem til sin kone og 2 døtre. Det var helt nødvendigt for ham at skaffe penge, idet familien havde brug for midler til døtrenes videre uddannelse. Da frugtsæsonen var slut, rejste Oleg derfor til København og henvendte sig til jobcenteret, men de sendte ham videre til Kirkens Korshær. Han er en driftig mand og begyndte at pudse sko for at tjene penge. Det gik rimeligt godt, men han blev ofte jaget væk af politiet eller butiksejere. Vi forsøgte at hjælpe ham med at registrere sig som selvstændig, men det var svært, fordi han ikke havde nogen adresse eller bankkonto. Oleg var meget stresset, og familien rykkede ham for penge. Han havde ikke fortalt, at han nu var i København og levede som hjemløs. Han holdt op med at reagere på familiens kontaktforsøg, fordi han ikke kunne leve op til deres og sine egne forventninger. Efter få måneder stoppede han med at pudse sko, og han lever nu fra dag-til-dag af penge fra pantsamling. Han har ikke haft kontakt med sin familie i 1 ½ år.

gaden her, for de er i mere eller mindre konstant bevægelse. Den enkeltes beslutning om at bevæge sig videre, hvor end han befinder sig, er en konstant afvejning af på den ene side nye muligheder og på den anden side manglende fremtidsudsigter. Globale konjunkturer, såvel som nære lokale forhold, spiller ind og mikro-håndteres kontinuerligt i den enkeltes strategiske overvejelser om, hvor, hvornår og hvordan livet nu kan leves (Vigh 2009: 422f).

De skitserede tendenser og mønstre er generelle. Vi vil understrege, at hvert enkelt menneske har sine håb og drømme, der er med til at motivere dem i deres søgen efter et sted at leve. Et liv på gaden i København, hvor dagene går med at samle pant og opfylde de allermest basale behov, kan jo fremstå udsigtsløst. Men for mange er dette en venteposition, som kan give god mening i lyset af de manglende muligheder i oprindelseslandet og tidligere migrationsoplevelser.

HJEMLØSE UDLÆNDINGE OG DET DANSKE ARBEJDSMARKED

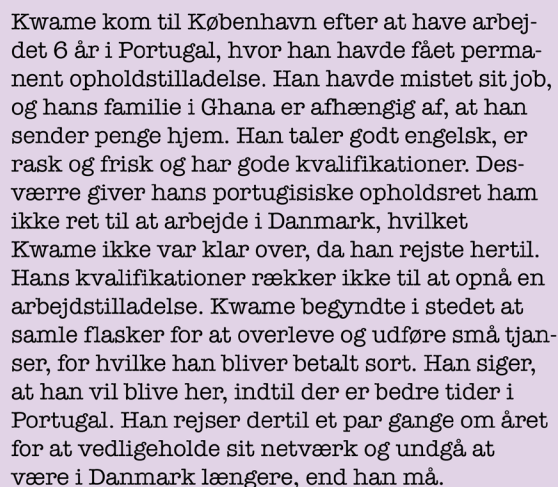
BARRIERER FOR ADGANG TIL ARBEJDSMARKEDET

Som allerede beskrevet, er det vores erfaring, at mange hjemløse udlændinge kommer til København i håb om at finde et arbejde på det regulerede arbejdsmarked. En del har også nogle penge på lommen, når de ankommer første gang, og kan således finansiere de første uger eller måneder af deres ophold. I denne periode forsøger de på forskellig vis at finde forsørgelsesgrundlag og opsøger bl.a. Kirkens Korshærs rådgivning for hjemløse migranter, *Kompasset*. Her får de bl.a. besked om rettigheder og jobsøgning, herunder udarbejdelse af CV mv.

Vi erfarer, at det er meget svært for de mennesker, vi møder, at komme ind på det danske arbejdsmarked. De bliver konfronteret med en række barrierer, både af strukturel og personlig karakter, som forhindrer dem i at realisere drømmen om at arbejde og etablere sig:

Manglende rettigheder til at arbejde: I gruppen af hjemløse udlændinge er det kun EU-borgerne eller andre med konkret arbejdstilladelse, som har ret til at søge og arbejde i Danmark. Tredjelandsborgere med opholdsret i et andet EU-land har, som nævnt, ikke umiddelbart ret til at arbejde under deres ophold i Danmark, med mindre de søger om en egentlig arbejdstilladelse. Denne er uhyre vanskelig og kostbar at opnå og ganske urealistisk for de hjemløse tredjelandsborgere, som vi møder.

Manglende sprogkunderskaber: Mange taler ud over deres eget sprog grundlæggende engelsk, men det er langt fra alle. Få kan lidt dansk, og mange er højt motiverede for at lære det. I jobopslag kræves det ofte, at man kan tale dansk, eller som minimum godt engelsk.

Kwame kom til København efter at have arbejdet 6 år i Portugal, hvor han havde fået permanent opholdstilladelse. Han havde mistet sit job, og hans familie i Ghana er afhængig af, at han sender penge hjem. Han taler godt engelsk, er rask og frisk og har gode kvalifikationer. Desværre giver hans portugisiske opholdsret ham ikke ret til at arbejde i Danmark, hvilket Kwame ikke var klar over, da han rejste hertil. Hans kvalifikationer rækker ikke til at opnå en arbejdstilladelse. Kwame begyndte i stedet at samle flasker for at overleve og udføre små tjanser, for hvilke han bliver betalt sort. Han siger, at han vil blive her, indtil der er bedre tider i Portugal. Han rejser dertil et par gange om året for at vedligeholde sit netværk og undgå at være i Danmark længere, end han må.

Lav eller irrelevant uddannelse: De fleste hjemløse udlændinge har ikke nogen lang uddannelse bag sig. Det er kendetegnende, at deres erfaring på arbejdsmarkedet er længere end deres uddannelse. Mange har også en meget bred erfaring, idet de har arbejdet i mange lande samt inden for mange forskellige sektorer (byggebranchen, fabriksarbejde, landbruget og servicebranchen).

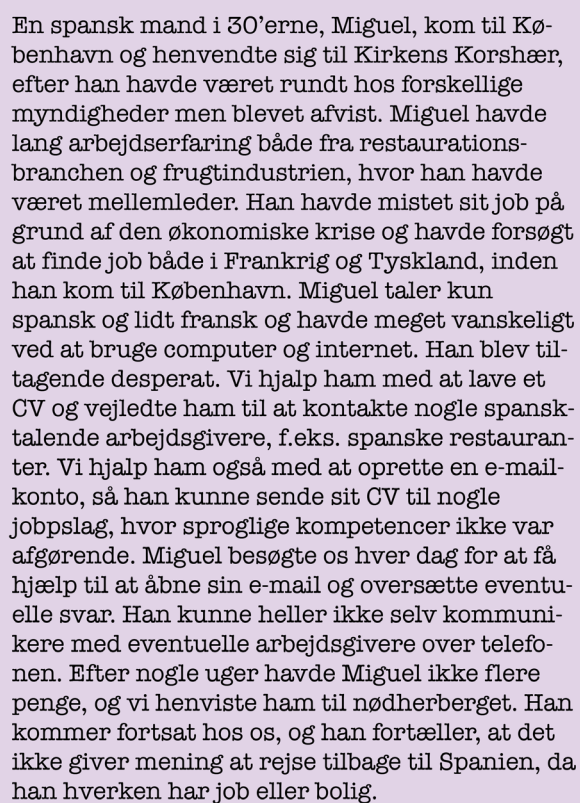
Høj grad af formalisering på det danske arbejdsmarked: At søge arbejde i Danmark kræver ofte, at der fremsendes ansøgning og andre dokumenter elektronisk. Derudover stilles der krav til dokumentation af uddannelsen i form af certifikater, uddannelsespapirer og kompetencer. Systemet til at omsætte denne type dokumenter til danske standarder er mangelfuldt.

Arbejdsgivernes manglende viden om EU-reglerne: Mange arbejdsgivere er skeptiske i forhold til at ansætte EU-borgere, som endnu ikke er registreret i Danmark med personnummer og sundhedskort, selvom dette er fuldt ud lovligt og en af forudsætningerne for, at EU-borgere kan registrere sig. Det betyder, at mange hjemløse udlændinge ender i en ond cirkel: For at registrere sig og få personnummer/sundhedskort kræves det, at man har job (eller et andet opholdsgrundlag, se side 2), men mange arbejdsgivere vil ikke ansætte dem, før de kan fremvise et personnummer.

Manglende hjælp fra jobcentrene:

Hjemløse EU-borgere, som søger arbejde i Danmark, har ret til samme hjælp fra myndighederne som selvforsørgende danske jobsøgende. Dette indbefatter rådgivning og støtte til at forbedre evner og kvalifikationer, jobtræning og løntilskudsordninger ift. relevante job, der kan øge beskæftigelseschancerne, samt oprettelse på jobnet.dk, så deres CV bliver søgbart for danske arbejdsgivere (Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering 2014). Vi oplever, at hjemløse EU-borgere bliver afvist på jobcentre og borgerservicecentre, når de spørger om hjælp. Vi har gentagne gange gjort opmærksom på, at deres ret ikke bliver opfyldt på dette punkt, men erfarer, at intet sker. Der henvises somme tider til Work in Denmark, men også her afvises de med beskeden, at deres service er for højtuddannede. Igen ender arbejdssøgende hjemløse EU-borgere i en ond cirkel, hvor deres adgang til denne hjælp fra det offentlige er afhængig af et personnummer, som igen er afhængigt af, at de allerede har fundet job og registreret sig.

Cirkelslutninger i registreringsprocessen: Lykkes det for en hjemløs EU-borger at få et arbejde med kontrakt, er han/hun forpligtet til at registrere sig som arbejdstager. Registreringsprocessen er dog præget af bureaukrati, vilkårlige vurderinger og uforudsigelighed i regelhåndteringen. Først søges, på baggrund af arbejdskontrakten og arbejdsgiverens CVR-nummer, et kildeskattenummer. Ventetiden på dette kan være op til 6 uger, og i denne periode kan man sjældent få udbetalt løn og dermed heller ikke leje en bolig eller dække andre leveomkostninger. SKAT skal desuden sende skattekortet til ansøgerens folkeregisteradresse, hvis han har nogen, hvorfor de ofte sender det til hjemlandet. Det er ikke muligt at få SKAT til at ændre adressen, før personen har fået en dansk folkeregisteradresse, hvilket igen kræver penge til at leje en bolig, penge som personen ikke kan få udbetalt, fordi han ikke har et kildeskattenummer.

En spansk mand i 30'erne, Miguel, kom til København og henvendte sig til Kirkens Korshær, efter han havde været rundt hos forskellige myndigheder men blevet afvist. Miguel havde lang arbejds erfaring både fra restaurationsbranchen og frugtindustrien, hvor han havde været mellemløder. Han havde mistet sit job på grund af den økonomiske krise og havde forsøgt at finde job både i Frankrig og Tyskland, inden han kom til København. Miguel taler kun spansk og lidt fransk og havde meget vanskeligt ved at bruge computer og internet. Han blev tiltagende desperat. Vi hjalp ham med at lave et CV og vejledte ham til at kontakte nogle spansk-talende arbejdsgivere, f.eks. spanske restauranter. Vi hjalp ham også med at oprette en e-mail-konto, så han kunne sende sit CV til nogle jobslag, hvor sproglige kompetencer ikke var afgørende. Miguel besøgte os hver dag for at få hjælp til at åbne sin e-mail og oversætte eventuelle svar. Han kunne heller ikke selv kommunikere med eventuelle arbejdsgivere over telefonen. Efter nogle uger havde Miguel ikke flere penge, og vi henviste ham til nødherberget. Han kommer fortsat hos os, og han fortæller, at det ikke giver mening at rejse tilbage til Spanien, da han hverken har job eller bolig.

Så kommer problemet med at åbne en lønkonto. Det kræver, at personen kan fremvise to forskellige myndighedsdokumenter med den samme danske adresse. Dette er dybt problematisk for hjemløse. En c/o adresse hos Kirkens Korshær på fx forskudsopførelsen og arbejdskontrakten er ikke tilstrækkelig dokumentation.

Samtidig søges om et EU-opholdsbevis hos Statsforvaltningen. Dette er ikke en opholdstilladelse, men et dokument, der bekræfter EU-borgerens ret til at opholde sig i Danmark i mere end tre måneder på baggrund af et opholdsgrundlag, og det er forudsætningen for efterfølgende at søge om et personnummer. For at blive registreret som arbejdstager og få beviset, kræves en arbejdskontrakt på mindst 10-12 timer om ugen i mindst tre måneder. Hvis kontrakten er inden for en branche, som er under mistanke for svindel og sort arbejde, eller der er tale om akkordarbejde eller lignende, udstedes beviset ikke, før personen kan fremvise tre måneders lønsedler, der beviser, at der er tale om reelt arbejde. Det er en individuel vurdering, der efter vores erfaring er personafhængig og udøves vilkårligt.

Ventetiden på skattekortet og problemerne med at åbne en lønkonto betyder, at hjemløse EU-borgere generelt fortsat må leve i hjemløshed som minimum de første 2-4 måneder, efter de har fundet arbejde. Det er en ekstrem hård periode, hvor den berørte både skal passe et job uden at blive betalt, og samtidig overleve i hjemløsemiljøet, hvor der er hård konkurrence om ressourcerne. Mange knækker nakken og giver op. Andre har en næsten ufattelig udholdenhed og lykkes med at etablere sig.

Det er vores erfaring, at de ovenstående barrierer effektivt forhindrer hjemløse udlændinge i at få fodfæste på det danske arbejdsmarked på en reguleret måde. De som er EU-borgere har i princippet nogle rettigheder, men disse kan betegnes som tomme, da de i praksis ikke bliver opfyldt (Kirkens Bymisjon 2013: 25). Dette medvirker til at lede dem ind i sort arbejde og udnyttelse.

UDNYTTELSE

De mange barrierer medvirker til, at mennesker, der kommer hertil med stor energi og relativt mange ressourcer, isoleres fra det regulerede arbejdsmarked og ender i en yderst sårbar position, hvor de bliver lette ofre for udnyttelse. Vi hører historier om underbetaling, ekstremt overarbejde og arbejdsgivere, der hyrer hjemløse udlændinge som ulønnede praktikanter i en prøveperiode, men som derefter ikke ønsker at ansætte dem alligevel. Typisk ender hjemløse udlændinge i situationer, hvor de har udført et stykke arbejde og blevet lovet en løn, de aldrig får, eller bliver betalt langt mindre end aftalt. Uden en kontrakt er det næsten umuligt for dem at klage.

Vi erfarer, at udnyttelse finder sted særligt inden for restaurationsbranchen, byggebranchen, herunder metrobyggeriet i København, og rengøringsbranchen. En række omstændigheder bidrager til arbejdsgivernes muligheder for at udnytte hjemløse udlændinge:

- Arbejdstagernes meget begrænsede viden om deres rettigheder på det danske arbejdsmarked, samt deres manglende tillid til, at myndighederne vil hjælpe, hvis de henvender sig om udnyttelsen.
- Arbejdstagerne får logi af arbejdsgiveren, og hele lønnen går til husleje. Afbrydelse af arbejdsforholdet fører derfor også til mistet bolig.

- Håb om, at hvis man viser sin gode vilje, arbejder hårdt og ikke klager, fører det til mere arbejde med en kontrakt, der gør det muligt at registrere sig og arbejde formaliseret.
- Mangel på bedre alternativer - sort og underbetalt arbejde er bedre end intet arbejde.

Hjemløse udlændinge er således i en dårlig forhandlingsposition og ofte bevidste om, at de bliver udnyttet. Alligevel vælger de at fortsætte pga. manglende alternativer. Vi har ikke kendskab til organiseret udnyttelse med systematisk rekruttering af et større antal personer blandt de hjemløse udlændinge. Heller ikke i forbindelse med pantsamling og tiggeri. De mennesker, vi møder, er ganske sjældent ofre for trafficking, hvilket bakkes op af forskning (Fafø 2015: 79). Hvis man kan tale om en grad af organisering, er det snarere som en overlevelsesstrategi, hvor mennesker organiserer sig i netværk, hvor de er gensidigt afhængige af hinanden (Fafø 2015: 73-76). Dette møder vi typisk hos nogle af roma-familierne. De bruger hinanden bl.a. som en forsikring mod overgreb fra offentligheden, idet de ikke føler sig beskyttet af politiet.

To bulgarske mænd henvendte sig til Kirkens Korshær. De havde arbejdet over en længere periode for en entreprenør, der køber, renoverer og sælger lejligheder på Sjælland. De var blevet rekrutteret på gaden i København af entreprenørens mellemmand, og begge havde underskrevet arbejdskontrakter, som de dog aldrig selv havde fået. De var blevet lovet, at arbejdsgiveren ville stå for at registrere dem, men de hørte intet. De fik sporadisk udbetalt nogle kontanter, men fik ingen lønsedler. De regnede selv ud, at de fik langt færre penge, end hvad der stod i deres kontrakter, men de kunne intet bevise, da de ikke havde kontrakterne. Da de boede i en lejlighed ejet af arbejdsgiveren, turde de ikke beklage sig og kræve deres løn. De var bange for at blive smidt på gaden og miste jobbet, der trods alt var bedre end ingenting. Efter de havde afsluttet en renovering, erfarede de, at arbejdsgiveren ikke længere havde brug for deres arbejdskraft, idet de pludselig ikke kunne komme ind i lejligheden hvor de havde boet. Arbejdsgiveren svarede ikke på deres gentagne forsøg på at få det, han skyldte dem. Kirkens Korshær kontaktede arbejdsgiveren, som nægtede kendskab til sagen. Da arbejdsgiveren ikke havde tegnet overenskomst, kunne fagforeningen ikke hjælpe de to med at få deres løn.

DEN SOCIALE DERROUTE OG LIVET PÅ GADEN

Vi ser, hvordan mennesker, der kommer hertil med stor energi og relativt mange ressourcer efter få uger eller måneder, og som midlerne slipper op, bliver psykisk nedbrudte (Kirkens Bymisjon 2016: 11) og i stedet for jobsøgningen må bruge al deres energi på at få opfyldt deres basale behov. De kommer ind i en social deroute, der efter vores erfaring går endog meget hurtigt, særligt fordi de ikke har mulighed for at få hjælp fra det offentlige sociale system. Mange har aldrig været hjemløse før og er chokerede og angste for, hvordan de skal klare sig. Vi vejleder dem til steder, hvor de kan holde sig varme og få noget at spise. Vi fortæller om de manglende overnatningsmuligheder, og vi uddeler soveposer og varme sokker. For dem begynder nu et nyt kapitel af migrationshistorien – hjemløsekapitlet. Nogle dulmer nerverne med alkohol, mens andre forsøger at holde fast i en mening og kæmper for at holde sig præsentable for potentielle arbejdsgivere. Men det selvforstærkende element slår stærkt igennem: jo mere tid og energi, der bruges på blot at overleve, jo mindre bruges der på at komme videre. Stress og manglende hvile vanskeliggør arbejdssøgningen. Nogle holder helt op med at arbejde frem mod andet end blot at komme igennem dagen og skaffe sig mad og overnatning. Vi møder mennesker, som har siddet fast i hjemløshed i årevis, og som ender deres liv på gaden i København.

Valentin, en rumænsk mand i begyndelsen af 20'erne kom til Danmark alene for at søge efter arbejde. Han var veluddannet, meget motiveret og talte godt engelsk, men havde efter de første par uge ikke midler til at bo på hostel. Han begyndte at hænge ud med andre unge på gaden og ryge hash og drikke. Kirkens Korshær hjalp ham i jobsøgningen, og han lykkedes med at få et job i en restaurant. Det var meget belastende for ham at arbejde samtidig med, at han levede som hjemløs. Der ville gå adskillige måneder, før han havde midler nok til at leje en bolig, og han dermed ville få sit sundhedskort. Uden sundhedskort havde Valentin ikke adgang til overnatning på herberg og sov rundt omkring hos nogle af hans nye bekendtskaber. Han var stresset, misbruget tog til og efter et halvt år, blev han fyret fra jobbet. Han mistede motivationen, sank længere ned i misbrug, og udviklede en paranoid adfærd. Efter et par år ragede han uklar med nogle af sine bekendte og blev dømt for vold. Efterfølgende blev han udvist.

sivt misbrug af alkohol eller euforiserende stoffer og som allerede kæmpede med disse problematikker, da de kom hertil. Fra dem hører vi historier om meget vanskelige familieforhold og svære vilkår under opvæksten, flugt fra myndighederne eller afsoning af fængselsstraffe.

Samtidig oplever vi, at når der tilbydes hjælp og behandling, er vejen ud af hjemløsheden ikke nødvendigvis så hård og vanskelig for en stor del af hjemløse udlændinge. Årsagen til deres nuværende hjemløshed findes i den forfejlede arbejdsmigration og den manglende hjælp i København, mere end i individuelle psyko-sociale problemstillinger, belastet opvækst og misbrug. Mange har en særdeles stærk arbejdsidentitet, og vi har erfaring med, at et arbejde og stabile rammer i sig selv kan få dem ud af misbrug.

Vi ser dog også en gruppe af hjemløse udlændinge i København, som er stærkt belastet af individuelle problemstillinger som svær psykisk sygdom, mas-

ØKONOMISKE OVERLEVELSESSTRATEGIER

Vi ser i Kirkens Korshær forskellige økonomiske overlevelsstrategier udfolde sig:

- *Pantsamling* rundt omkring i København, året rundt, men særligt i parker om sommeren og til udendørs festivaler. Glas, dåser og plastikflasker indløses til pant i supermarkederne. For mange er pantsamling den dominerende indtægtskilde og en universel overlevelsstrategi. Hvor meget de tjener på at samle flasker er varierende både fra person til person, men også afhængig af årstiden og særlige begivenheder. Undersøgelsen fra Fafo viser, at rumænere, der lever af gadeaktiviteter i Danmark i gennemsnit kan tjene ca. 100 kr. om dagen ved at samle flasker. Der er meget stor konkurrence om flaskerne i København, og de, som er syge eller mindre hurtige på fødderne, tjener kun lidt. Nogle tager desuden på Roskilde Festival, hvor de kan tjene et antal tusinde kroner under festivalen på at indsamle effekter med pant (ølkrus, metaldåser, flasker mv.).
- *Salg af hjemløseaviserne Illegal, Strada og Minoritet*, der distribueres hos bl.a. Kirkens Korshær og sælges videre for et fastsat højere beløb på gaden. Hjemløse udlændinge kan kun i få tilfælde blive godkendt som sælgere af det danske hjemløseblad Hus Forbi, fordi man skal tale dansk for at sælge det, og fordi salg af Hus Forbi er tænkt som et supplement til sociale ydelser, ikke som et forsørgelsesgrundlag (Hus Forbi 2017).
- *Tiggeri* (betleri) er ikke lovligt i Danmark, jf. Straffelovens § 197, og kan straffes med først en advarsel, siden en betinget dom og til sidst udvisning med indrejseforbud. Ikke desto mindre er det en forholdsvis udbredt praksis blandt hjemløse udlændinge i København, dog langt færre end i de andre nordiske hovedstæder, hvor tiggeri er lovligt (Fafo 2015: 57). Der er typisk ikke tale om organiseret tiggeri, hvor en bagmand får en del af pengene, men i stedet familier eller grupper, der organiserer sig sammen for at passe på hinanden, når de tigger, og samtidig lever billigst muligt for at kunne sende flere penge hjem (Kirkens Bymisjon 2016: 15).
- *Indsamling og videresalg af genanvendelige materialer* som kobberledninger, elektronik og anden skrald og skrot. Det kan også være tøj modtaget hos Kirkens Korshær eller andre hjælpeorganisationer, som sælges videre.
- *Småkriminalitet*, herunder lommetyveri eller tyveri af varer til eget behov i supermarkeder. Det er ikke vores indtryk, at dem, vi møder, er indblandet i organiseret kriminalitet. Var de det, ville de sandsynligvis ikke leve som hjemløse (Fafo 2015: 65f).
- *Kortvarige småjobs* uden kontrakt, fx at hjælpe erhvervsdrivende med at renovere, rengøring, læsse varer, flytte mv.

Vi ved ikke, hvor meget hjemløse udlændinge kan tjene på de ovenfor nævnte økonomiske aktiviteter, der for en stor dels vedkommende bliver omtalt som 'work'. I nogle tilfælde, særligt hos de, der pga. den sociale deroute er begyndt et misbrug, bruges der måske kun energi på at tjene til at opretholde dette misbrug. I andre tilfælde erfarer vi, at pengene ikke kun går til at overleve i København, men også sendes hjem til familie og netværk i oprindelseslandet. Ved at benytte sig af Kirkens Korshær tilbud til at overnatte og spise mv, frigives midler til at sende hjem til fx børns skolegang eller medicin. De

økonomiske aktiviteter og brugen af vores tilbud er således ikke altid et udtryk for den enkeltes dag-til-dag-overlevelse, men et led i en samlet og mere langsigtet strategi for, hvordan man bedst muligt kan anvende de forhåndenværende midler og muligheder.

Dét, vi møder hos mange hjemløse udlændinge, er derfor en anden form for fattigdom end den, vi tidligere har været vidne til. Det stiller os nye dilemmaer, når vi deler mad eller andre fornødenheder til en person, der har flere hundrede kroner i lommen eller en af de nyeste smartphones. Men for de her mennesker er mobiltelefonen et lige så basalt behov, som et tørt sted at sove, da den holder liv i kontakten til oprindelseslandet, og er essentiel, hvis man vil kontaktes af arbejdsgivere. Den medvirker derfor også til at fastholde en skrøbelig identitet som far, forsørger og arbejdstager.

Vi har i løbet af de seneste år i stigende grad ansat hjemløse EU-borgere, som bruger vores tilbud, som et led i en indsats, der skal hjælpe dem ud af hjemløsheden. Vi ansætter dem til opgaver med udgangspunkt i deres ressourcer. Det går ikke altid godt, men ofte gør det. Vi ser, hvordan disse jobs, deltagelsen i et arbejdsfællesskab og den tillid, vi viser, kan være med til at løfte endog meget psykisk nedbrudte eller misbrugende mennesker videre i livet. Desværre har vi sjældent mulighed for at tilbyde et tilstrækkeligt antal timer til, at personen kan registrere sig som arbejdstager.

PROBLEMER PÅ GADEN

De mennesker, vi møder, lever således både på gaden og af gaden. Det er en livsførelse, der er fyldt med vanskeligheder og strategier for at undgå problemer.

En central problematik er overnatning, både om sommeren og om vinteren. Vi erfarer, at de, der ikke sover på nødherbergerne, typisk overnatter i byens parker (Voldene, Østre anlæg, Ørstedsparken, Assistens Kirkegård, Amager Fælled mv.), uden for byen i skoven, eller simpelthen finder små afsides kroge i indre by, i legehuse, på varmeriste, under halvtage, eller hvor der ellers er læ⁴. Særligt de, der plages af psykisk sygdom, magter ikke at skulle deltage i en lodtrækning om pladser på et nødherberg eller i det hele taget ligge sammen med andre.

Nogle har fra deres hjemland medbragt gamle udslidte biler, hvori de sover, og vi hører også om, at man kan leje en madras på korttidsbasis, hvilket kan øge risikoen for seksuel udnyttelse. Undersøgelsen fra Fafo fandt, at gennemsnitsbetalingen for en overnatning lå på 52 kr. pr nat, for de, som ikke sov udendørs eller på nødherberg (Fafo 2015: 93).

De, der sover udendørs, oplever problemer med politiet. I flere af byens parker er der opstillet skiltning, som forbyder overnatning. En del får bøder af politiet for overtrædelse af forbuddet, selvom der ikke er nogen steder, de kan henvises til for indendørs overnatning. Nogle får i den forbindelse konfiskeret deres soveposer. Gadejuristen har indklaget nogle af disse sager, som derefter er frafaldet, muligvis fordi skiltningen, som forbyder overnatning, ikke har været tydelig nok.

⁴I Fafo-undersøgelsen fandt man, at 60 % overnattede udendørs og mere end halvdelen af disse uden telt eller anden overdækning. 28 % overnattede i nødherberger. Undersøgelsen blev foretaget i sommermånederne. (Fafo 2015: 89).

I en konkret sag blev en gruppe hjemløse udlændinge sigtet for at krænke den private ejendomsret, fordi de havde søgt ly fra et skybrud under et halvtag i en åben skolegård, uden for skolens åbningstid. De fik hver især en bøde på 750 kroner. De hjemløse valgte at klage, men da sagen kom for retten, kom det frem, at stedet var offentligt tilgængeligt og ikke kunne betragtes som privat ejendom. Derfor opfordrede anklageren noget usædvanligt selv dommeren til at frikende de anklagede, hvilket dommeren gjorde. (Gadejuristen 2015).

En gennemgående problematik i politiets håndtering af hjemløses udlændinges lovovertrædelser har været, at betjentene har konfiskeret penge til betaling af bøderne, uden de hjemløse har forstået og vedkendt sig bøden. Er bøden betalt, kan man ikke efterfølgende klage, idet man ved betalingen af bøden har vedkendt sig overtrædelser. Denne praksis blev også brugt i forbindelse med ovenstående sag og blev i den forbindelse stærkt kritiseret. Københavns Politi fortæller, at de som følge heraf har strammet op, og at anholdte nu udtrykkeligt selv skal give samtykke til at lade en sag afgøre med bøde (TV2 Lorry 2015).

Politiets praksis med at udskrive bøder for overnatning synes at være en del af en mere overordnet tendens: En stigende kriminalisering af hjemløses overlevelsesstrategier og af hjemløshed i sig selv. Som tidligere nævnt, blev der i marts 2017, under protester fra bl.a. Kirkens Korshær, Institut for Menneskerettigheder og Gadejuristen, vedtaget en administrativ ændring af ordensbekendtgørelsen, hvorefter det blev ”forbudt at etablere og opholde sig i lejre, som er egnede til at skabe utryghed i nærområdet” på steder, hvortil der er almindelig adgang. Ændringen var direkte møntet på hjemløse, der overnatter i byens parker (Justitsministeriet 2016) og blev gennemført på trods af, at Danmark var blandt de lande, som stod bag en i 2016 vedtaget FN resolution, der opfordrer staterne til at tage alle nødvendige tiltag for at ophæve lovgivning, der kriminaliserer hjemløshed (IMR 2016, 42).

Samtidig er det vores klare indtryk, at politiet har øget indsatsen mod tiggeri. Det er også vores indtryk, at indsatsen er særligt målrettet imod hjemløse udlændinge, som i stigende grad henvender sig til os omkring dette. I skrivende stund behandles et lovforslag, der skærper straffen for ’utryghedsskabende tiggeri’, således at det udløser 14 dages ubetinget fængsel uden forudgående advarsel (Folketinget 2017). Folketingets sommerferie er blevet udskudt for at forslaget kan færdigbehandles inden sommeren, og det forventes vedtaget.

Kirkens Korshær fik kontakt med en mand, som var blevet tiltalt for betleri efter straffelovens § 197. Manden havde tilbage i sommeren 2013 fået en advarsel for betleri. Betjente i civil havde nu i 2017 ifølge anklageskriftet observeret ham siddende på en mælkekasse med et papkrus og søgt øjenkontakt med forbigående og tiltalt dem. Han blev nu tiltalt med påstand om frihedsstraf. Vi hjalp med at få beskikket en af os kendt forsvarer, og vi deltog i retsmødet, som endte med, at manden fik en betinget dom. Bliver han taget i at tigge igen, kan han blive udvist af Danmark med et indrejseforbud i op til 6 år, som var tilfældet med en slovakisk kvinde i begyndelsen af 2017.

I den mere alvorlige afdeling hører vi om frihedsberøvelse med baggrund i umiddelbart grundløse anklager, og uden at anholdte hjemløse udlændinge bliver delagtiggjort i anklagerne ved hjælp af en tolk. De løslades derefter uden at få information om deres klagemuligheder. Vi har i en række sager medvirket til at klage over den uberettigede frihedsberøvelse og sikret en erstatning til de hjemløse. Vi har også kendskab til sager, hvor politiet har konfiskeret id-papirer (identifikationsdokumenter, pas eller nationalt id-kort/opholdstilladelse) ved anholdelse, men ikke tilbageleveret disse ved løsladelsen. Vores erfaringer ift. problemer mellem hjemløse udlændinge og Københavns Politi bekræftes af forskning (Fafo 2015: 97). Vi må også konstatere, at mange er bange for at anmelde chikane eller klage over politiet, da de frygter for konsekvenserne, særligt hvis klagen omhandler én eller flere af de lokale betjente.

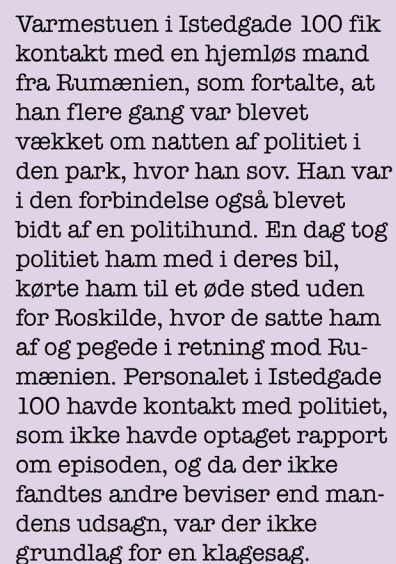
Der har desuden været gennemført forskellige forsøg på at udvise større grupper af hjemløse udlændinge, der har opholdt sig i København. I 2010 blev en gruppe på 69 hjemløse udlændinge hentet af politiet om natten på et nødherberg. De blev tilbageholdt, indtil deres identitet var fastslået. En del blev udvist, primært tredjelandsborgere med opholdsret i et andet EU-land, fordi de ikke havde tilstrækkelige midler til deres eget underhold (Politiken 2010a og 2010b).

I 2010 blev en gruppe hjemløse EU-borgere, som overnattede på Amager Fælled, anholdt og administrativt udvist. De klagede med hjælp fra The European Roma Rights Centre i Budapest, og det daværende Integrationsministerium omgjorde afgørelserne, da man, følgende nogle nylige afgørelser fra Højesteret, ikke mente, at udvisningerne var i overensstemmelse med Opholdsdirektivets beskyttelse af retten til frie bevægelighed i Europa (se IMR 2016: 18f). De udviste EU-borgere fik efterfølgende erstatning.

Siden er mindst to hjemløse EU-borgere blevet udvist, med indrejseforbud i to år, fordi de havde opholdt sig længere end 3 måneder i landet uden at være reelt arbejdssøgende (Udlændingenævnet 2014 og 2016). Dertil kommer, at der efter sigende allerede nu er udvist to EU-borgere, fordi de havde overtrådt 'lejrforbuddet'.

Vi erfarer, at domme for mindre forseelser, som f.eks. tyveri af enkelte effekter, følges op af udvisning med indrejseforbud i flere år. Det er særligt i sommermånederne, at der sker en intensiveret indsats mod de hjemløse udlændinge fra politiets side.

Hjemløse udlændinge oplever også problemer og diskrimination fra den generelle offentlighed. Vi hører om, at supermarkeder somme tider nægter dem adgang til pantautomaterne eller til at bruge toiletterne. Dertil kommer en til tider stærkt negativ indstilling fra dele af den generelle befolkning, når de går rundt og samler pant. Generelt kan adgang til ophold i det offentlige rum ikke tages for givet for hjemløse udlændinge, selvom de har ret til at opholde sig der på lige fod med danskere (Fafo 2015: 99).

Varmestuen i Istedgade 100 fik kontakt med en hjemløs mand fra Rumænien, som fortalte, at han flere gang var blevet vækket om natten af politiet i den park, hvor han sov. Han var i den forbindelse også blevet bidt af en politihund. En dag tog politiet ham med i deres bil, kørte ham til et øde sted uden for Roskilde, hvor de satte ham af og pegede i retning mod Rumænien. Personalet i Istedgade 100 havde kontakt med politiet, som ikke havde optaget rapport om episoden, og da der ikke fandtes andre beviser end mandens udsagn, var der ikke grundlag for en klagesag.

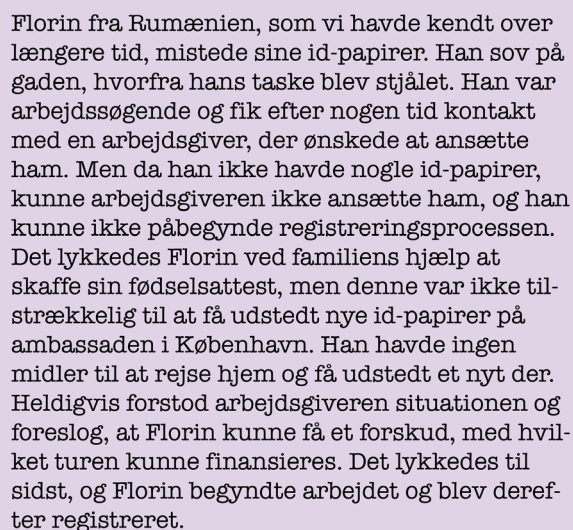
Fafo-undersøgelsen viste, at diskrimination i form af nedladende tilråb og at blive spyttet på, desværre er udbredt, og at mange jævnlige bliver bedt om at forlade en butik eller et sted uden nogen gyldig grund (Fafo 2015: 99ff).

Heldigvis er der også positive møder mellem hjemløse udlændinge og offentligheden. I små lommer opstår der medmenneskelige møder og en form for inklusion, når private uddeler gratis tøj eller mad i de parker, hvor mange hjemløse udlændinge færdes. Det er vores indtryk, at disse møder er særdeles værdifulde for begge parter og medvirker til en gensidig forståelse. Positivt er det også, at fx et projekt i København fik sat udvendige flaskeholdere på byens skraldespande, således at pantsamlere ikke skulle række hånden ned i de beskidte skraldespande for at finde flaskerne. Roskilde Festival har også gjort en stor indsats for at forbedre forholdet mellem pantsamlere og publikum, samt organisere pantsamlingen bedre.

En udbredt risiko ved at leve på gaden er at blive bestjålet eller på anden vis miste sine ejendele. Mange mister deres id-papirer. I det nu sammenlagte *Kompasset* var der mellem 2013 og 2016 henvendelser fra 127 hjemløse udlændinge, som havde mistet deres id-papirer.

Det kan have betydelige konsekvenser at mangle sine id-papirer, og det kan være meget vanskeligt at få nyt. Arbejdssøgningen bliver sat helt på stand by, da ingen vil ansætte en person, der ikke kan identificere sig selv, og registrering som arbejdstager bliver ligeledes umulig. *Kom-*

passet tilbyder at opbevare originale id-papirer for de hjemløse udlændinge, som ikke er forpligtet til at bære det på sig (primært EU-borgere). Vi tilbyder en kopi, der kan fremvises, samt et brev, der fortæller, hvor originalen befinder sig. Københavns politi har været utilfredse med denne praksis fra Kirkens Korshærs side, da de mener det vanskeliggør deres arbejde. Ikke desto mindre er det afgjort, at EU-borgere er ligestillet med danskere og således ikke er forpligtet til at kunne identificere sig til enhver tid ved originale id-papirer (Folketinget 2015).

Florin fra Rumænien, som vi havde kendt over længere tid, mistede sine id-papirer. Han sov på gaden, hvorfra hans taske blev stjålet. Han var arbejdssøgende og fik efter nogen tid kontakt med en arbejdsgiver, der ønskede at ansætte ham. Men da han ikke havde nogle id-papirer, kunne arbejdsgiveren ikke ansætte ham, og han kunne ikke påbegynde registreringsprocessen. Det lykkedes Florin ved familiens hjælp at skaffe sin fødselsattest, men denne var ikke tilstrækkelig til at få udstedt nye id-papirer på ambassaden i København. Han havde ingen midler til at rejse hjem og få udstedt et nyt der. Heldigvis forstod arbejdsgiveren situationen og foreslog, at Florin kunne få et forskud, med hvilket turen kunne finansieres. Det lykkedes til sidst, og Florin begyndte arbejdet og blev derefter registreret.

SYGDOM OG SUNDHED - MENTALE OVERLEVELSESSTRATEGIER

Vi erfarer, at hjemløse udlændinge er meget udsatte og dårligt stillet helbreds mæssigt. Problematikkerne er mangeartede og relaterer sig til både rent somatiske problemer, psykiske vanskeligheder og sygdomme, samt misbrug af alkohol, hash eller hårde stoffer. Adgangen til lægehjælp for uregistrerede hjemløse udlændinge er begrænset, og mindre lidelser, der burde været taget i opløbet, udvikler sig og kan ende med at blive alvorlige.

Adgang til vederlagsfri lægehjælp er i udgangspunktet defineret på baggrund af bopæl, dvs. registrering på en adresse (Ministeriet for sundhed og forebyggelse, s 3, Sundhedsloven §7, stk. 1, jf. §5)). Uregistrerede hjemløse udlændinge har, i sagens natur, hverken adresse eller personnummer. På trods af, at mange hjemløse udlændinge opholder sig lovligt i Danmark, har de ifølge sundhedsloven alene adgang til akut behandling, som ophører, når de kan tåle at blive flyttet til oprindelseslandet (Sundhedsloven §80, stk. 2).

Det er et lægefagligt skøn, hvordan akut defineres, og der er i praksis stor usikkerhed om, hvad der kan og skal inkluderes (Røde Kors 2017: 5). Derfor er adgangen til hjælp og ydelser efter vores erfaringer tilfældig og personafhængig. Vi oplever at tage imod mennesker, som er udskrevet stærkt syge og som ikke kan klare at fragte sig rundt mellem de forskellige lavtærskeltilbud i byen (der findes i København ikke noget døgntilbud, der modtager hjemløse udlændinge). I andre tilfælde ydes længere og mere behandling. Hjemløse udlændinge er ofte også selv usikre på, hvilke rettigheder de har.

Det er vores indtryk, at adgangen til både akut og længerevarende behandling af både somatiske og psykiatriske lidelser er blevet forbedret i gennem de seneste 10 år. Det kan bl.a. tilskrives den klinik for udokumenterede migranter, som Røde Kors åbnede i 2011 i samarbejde med Lægeforeningen og Dansk Flygtningehjælp. De kan her få en konsultation med en læge eller jordemoder, få taget prøver og få udskrevet, og i nogle tilfælde, betalt medicin. Åbningen af klinikken var en markant forbedring af sundhedsforholdene for hjemløse udlændinge i København.

Tal fra klinikken viser, at patienter henvender sig med en bred række symptomer og sygdomme, herunder diabetes, alle slags smerter, respiratoriske sygdomme, angst, forhøjet blodtryk, graviditet og ønske om abort. Tandproblemer og smerter i bevægeapparatet topper listen (Røde Kors 2015: 26). I klinikken kommer alle uden adgang til det offentlige sundhedssystem, ikke kun hjemløse, men i tallene genkender vi mange af de hjemløse udlændinges sundhedsproblemer.

Vi og vores samarbejdspartnere (bl.a. Blisko, Mændenes Hjem) oplever, at hjemløse udlændinge generelt får varetaget deres akutte sundhedsmæssige behov, men at der opstår vanskeligheder i behandlingen af ikke-akutte problemstillinger i det offentlige sundhedssystem. Hjemløse henvises her ofte til behandling i deres oprindelsesland. Det resulterer i, at mange går rundt med ubehandlede, ikke-akutte sygdomme, der ender med at blive ganske alvorlige og føre til komplikationer.

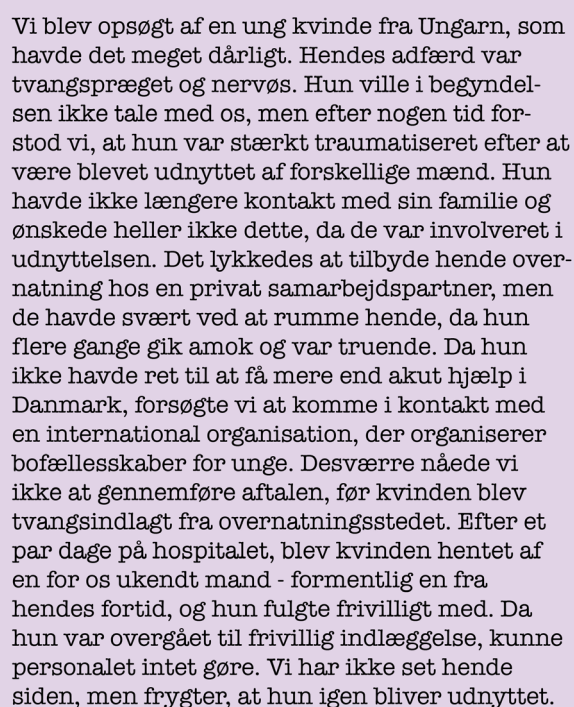
Der knytter sig særskilte problemer til behandlingen af misbrug. I nogle tilfælde kan hjemløse udlændinge gennem særlige sociale tilbud få kontakt med behandlingssystemet. Her tilbydes der f.eks. abstinensdæmpende medicin eller stabiliserende metadon, men tilbuddet kan være betinget af muligheden for at overføre personen til et lignende behandlingstilbud i oprindelseslandet (Blisko 2017). Dette er ikke altid muligt, både pga. de manglende tilbud i oprindelseslandet, økonomiske problemer eller manglende ønske om at rejse tilbage. De største vanskeligheder knytter sig efter vores erfaring dog til, at der mangler muligheder for et stabilt ophold under behandlingen, altså et fast sted at bo og opholde sig. Mange er stærkt motiverede for at komme i behandling for alkohol eller stofmisbrug, men kan ikke bryde cirklen selv, og slet ikke så længe de lever på gaden sammen med andre, som måske også misbruger. Døgnbehandling tilbydes ikke til uregistrerede hjemløse udlændinge.

Særligt belastede er de, som har problemer af psykiatrisk karakter. Vi møder mennesker, som åbenlyst har en ubehandlet psykisk sygdom, og som har svært ved at klare sig på gaden i København. Nogle er psykotiske og forpinte, hvilket giver anledning til tvangsindlæggelse. Dette fører ofte til repatriering og yderligere behandling i oprindelseslandet, i andre tilfælde udskrives patienten til gaden uden yderligere opfølgning eller medicinering. Det er dog vores erfaring, at der er sket en vis forbedring i opfølgningen i løbet af de seneste år.

Mange hjemløse udlændinge, vi møder, plages desuden af en lang række smerter og symptomer, der kan være udtryk for forskellige fysiske sygdomme, men som også kan tilskrives en respons på de ekstreme belastninger i deres fortid og nutid. Vi møder mennesker med søvnløshed, hovedpine, irritabilitet, nervøsitet og mavesmerter. Disse tilstande er i litteraturen blevet betegnet "Ulysses-syndromet" og kan opstå som følge af ekstreme belastninger, såsom udsættelse for farer under migrationen, tvungen separation, social isolation, mangel på muligheder, en følelse af fiasko ift. migrationens formål, ekstrem kamp for overlevelse mv. (Diaz-Cuellar et al. 2013: 2). Ulysses-syndromet er ikke en psykisk sygdom, men en reaktion på belastninger i det omgivende miljø.

Fælles for de hjemløse udlændinge, vi møder, er netop, at de i deres tilværelse forsøger at navigere i en ekstrem livssituation under meget vanskelige og omskiftelige forhold. Navigation, som begreb, er velegnet til at beskrive de vilkår, under hvilke deres liv udfolder sig; at navigere antyder netop, at man styrer sig igennem et miljø, der er i konstant bevægelse, usikkert og bølgende (Vigh 2009: 420). Der er ikke meget, de er herre over; sociale hjælpeforanstaltninger åbnes og lukkes, lovgivning og praksis ændres, økonomiske konjunkturer skifter. Hverdagen for hjemløse udlændinge handler om at navigere i dette omskiftelige farvand. Vi oplever dem som eksperter i at tilpasse sig omstændighederne og få det bedste ud af ingenting. De lever i en slags tomrum, en venteposition, hvor de både skal overleve fysisk og mentalt, mens de konstant forsøger at forudsige, hvordan tingene vil udvikle sig, så de har mulighed for at styre deres liv i en fordelagtig retning (Vigh 2009: 423). Uforudsigeligheden bliver forudsigelig, så at sige, usikkerheden sikker (ibid.: 422).

Vi møder nogle mennesker, der på én og samme tid er ekstremt hårdføre og meget skrøbelige. De bevarer en drivkraft og en energi, på trods af yderst vanskelige omstændigheder og dystre fremtidsudsigter. De har en handlekraft og en humor, som også til tider bruges til at fortrænge problemerne. De lærer os hver dag noget om menneskets styrke og om, hvor stærkt håbet er. For det er håbet - i langt højere grad end realiteterne - der bærer dem igennem.

Vi blev opsøgt af en ung kvinde fra Ungarn, som havde det meget dårligt. Hendes adfærd var tvangspræget og nervøs. Hun ville i begyndelsen ikke tale med os, men efter nogen tid forstod vi, at hun var stærkt traumatiseret efter at være blevet udnyttet af forskellige mænd. Hun havde ikke længere kontakt med sin familie og ønskede heller ikke dette, da de var involveret i udnyttelsen. Det lykkedes at tilbyde hende overnatning hos en privat samarbejdspartner, men de havde svært ved at rumme hende, da hun flere gange gik amok og var truende. Da hun ikke havde ret til at få mere end akut hjælp i Danmark, forsøgte vi at komme i kontakt med en international organisation, der organiserer bofællesskaber for unge. Desværre nåede vi ikke at gennemføre aftalen, før kvinden blev tvangsindlagt fra overnatningsstedet. Efter et par dage på hospitalet, blev kvinden hentet af en for os ukendt mand - formentlig en fra hendes fortid, og hun fulgte frivilligt med. Da hun var overgået til frivillig indlæggelse, kunne personalet intet gøre. Vi har ikke set hende siden, men frygter, at hun igen bliver udnyttet.

KONKLUSION

Vi har fortalt om vores erfaringer i mødet med hjemløse udlændinge i København igennem de seneste 10 år. Det er en gruppe mennesker med meget varierende ressourcer og forudsætninger. Fælles for dem er, at de befinder sig i en yderst prekær situation, hvor deres grundlæggende rettigheder ikke materialiserer sig i praksis.

Hjemløse udlændinge er udsat for en lang række af ekskluderende mekanismer: Juridisk befinder de sig i et tomrum, hvor de hverken udvises eller inkluderes som borgere i vores samfund. Tomrummet er et resultat af en lovgivning, der ikke er tilpasset realiteterne; nemlig at ikke kun kvalificeret arbejdskraft, men også fattige og udstødte mennesker flytter sig på tværs af åbne grænser. Deres overlevelsestrategier bliver i medierne, af politikerne og i lovgivningen kriminaliseret, og de bliver tilskrevet egenskaber af tvivlsom moralsk karakter. De er udråbt til syndebukke, mod hvem politiet må tage hårde midler i brug, og de bliver kun delvist opfattet som værdigt trængende modtagere af social hjælp. Ydermere er deres adgang til arbejdsmarkedet vanskeliggjort af barrierer af både personlig og strukturel karakter og en uklar forvaltning af lovgivningen resulterer i, at kun de allermest ressourcestærke får hjælp hos myndighederne.

Disse forhold bidrager til, at mennesker, der er kommet hertil med relativt mange ressourcer, i løbet af ganske kort tid kommer ind i en accelererende social deroute. Psykiske problemstillinger og misbrug opstår eller forstærkes. Gadelivet tærer, og den manglende adgang til forebyggende behandling i sundhedssystemet bevirker, at relativt simple forhold kompliceres med alarmerende hastighed. De bliver sårbare over for udnyttelse på arbejdsmarkedet, og de manglende alternativer efterlader dem i en særdeles dårlig forhandlingsposition. De holder lav profil, accepterer nedgørelsen fra arbejdsgiverne, myndighederne og offentligheden, mens de venter på bedre tider. Frygt for repressalier afholder dem fra at anmelde overgreb fra politiet og arbejdsgivere. De lever en skyggetilværelse, men til offentligt skue, idet deres overlevelse beror på aktiviteter, der foregår i det offentlige rum. Aktiviteter, der i Danmark tidligere blev opfattet som et supplement til en slunken økonomi sidst på måneden, men som nu sikrer hundredvis af menneskers dag-til-dag-overlevelse i København og i visse tilfælde også holder hånden under familien i oprindelseslandet.

Hvert enkelt menneske forsøger efter bedste evne at håndtere livet, under disse nedgørende vilkår. Det er en imponerende viljestyrke, vi ser folde sig ud, i en hverdag hvor kortsigtede overvejelser om den kommende nat skal balanceres med et bestandigt forsøg på at finde frem til en bæredygtig fremtidsstrategi. Vi ser også, hvordan den påtvungne optimisme sættes i spil for at maskere desperationen og opgivelsen. Her er ikke plads til at give efter og slet ikke til at give op.

Vi kan konkludere, at hjemløse udlændinge i mange tilfælde er havnet i netop de situationer, hvor lovgivningen (socialt og arbejdsretligt) burde træde i kraft og beskytte dem. Det modsatte er imidlertid tilfældet: Fordi de ikke er anerkendt som arbejdstagere, har de ikke opnået retten til at have rettigheder. Denne ret synes – med filosofens Hannah Arendts ord – at være mere knyttet til dét at være borger i en stat, end til blot at være menneske (Arendt 2017, 106ff, 124).

Der er efter vores opfattelse utilstrækkelig opmærksomhed på dette ydmygende vilkår for hjemløse udlændinge. Nok er deres tilstedeværelse en manifestation af internationale og globale strømninger, på hvilke vi lokalt har meget lille indflydelse. Men det betyder ikke, at vi skal acceptere den nedgørelse de dagligt udsættes for. Vi mener, der kan og bør handles.

LITTERATURLISTE

Arendt, Hannah. 2017. *Nationalstatens forfald og enden på menneskets rettigheder*. I *De retsløse og de ydmygede*. Informations forlag.

Blisko. 2017. *Internt arbejdsdokument*.

Diaz-Cuellar, Alba L. Ringe, Henny A. Schoeller-Diaz, David A. 2013. *The Ulysses Syndrome: Migrants with Chronic and Multiple Stress Symptoms and the Role of Indigenous Linguistically and Culturally Competent Community Health Workers*. Tilgængelig via: <http://www.panelserver.net/laredatenea/documentos/alba.pdf>

EU-opholdsbekendtgørelsen Nr. 474. 12.05.2011. Tilgængelig via <https://www.ret-sinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=137179>

Fafo (Djuve, Anne Britt. Friberg, Jon Horgen. Tyldum, Guri. Zhang, Huafeng). 2015. *When poverty meets affluence. Migrants from Romania on the streets of the Scandinavian capitals*. Fafo og Rockwool Fonden.

Folketinget. 2015. *Udvalget for Udlændinge- og Integrationspolitik 2014-2015. UUI Alm. del endeligt svar på spørgsmål 179, Offentligt. Sagsnr. 2014-0032-1769*. Tilgængelig via: <http://www.ft.dk/samling/20141/almdel/uui/spm/179/svar/1208530/1483723.pdf>

Folketinget 2017. *L 215 Forslag til lov om ændring af straffeloven*. Tilgængelig via: <http://www.ft.dk/samling/20161/lovforslag/1215/index.htm>

Gadejuristen. 2015. *Skybrudssagen Vundet i Dag*. Tilgængelig via: <http://www.gadejuristen.dk/skybrudssagen-vundet-i-dag>

Hoff, Nina Marie. 2016. *"Making it" from Stengade. Invisible lives of African migrants in Copenhagen*. Speciale, Global Udvikling, Københavns Universitet.

Hus Forbi. 2017. *Udenlandske Sælgere*. Tilgængelig via: <http://www.husforbi.dk/om/udenlandske-saelgere/>

IMR. 2016. *Uregistrerede Migranter. Status 2015-2016*. Institut for Menneskerettigheder.

Jakobsen, Jakob. 2012. *Skaberværk på standby. En antropologisk undersøgelse af afrikanske varmestuebrugere i København*. Kirkens Korshær.

Justitsministeriet. 2016. *Høring over Udkast til Bekendtgørelse om Ændring af Ordensbekendtgørelse*. Justitsministeriet, Politi- og strafferetsafdelingen, 6 december 2016, Sagsnr.: 2016-100-0117 Dok.: 2127371

Justitsministeriet. 2014. *Udvalget for Udlændinge- og Integrationspolitik 2013-14, UUI Alm. del endeligt svar på spørgsmål 792, Offentligt. Sagsnr. 2014-0032-1459*. Tilgængelig via: <http://www.ft.dk/samling/20131/almdel/uui/spm/792/svar/1171420/1420371.pdf>

Kirkens Bymisjon. 2016. *Utsatte Migranter og Prekære Arbejds- og Levekår i Oslo*. Kirkens Bymisjon.

Kirkens Bymisjon (Oslo Church City Mission, Lancet-University of Oslo Commission on Global Governance for Health) 2013. *Undocumented Migration, Human Trafficking and the Roma*. Kirkens Bymisjon.

Lov om Danmarks tiltrædelse af Schengenkonventionen Nr. 418. 10.06.1997. Tilgængelig via: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=85001>

Lov om aktiv socialpolitik Nr. 269. 21.03.2017. Tilgængelig via: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=188312>

Lucht, Hans. 2012. *Darkness before Daybreak, African Migrants Living on the Margins in Southern Italy Today*. University of California Press.

Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse. *Sundhedsydelse til uregistrerede migranter*. Tilgængelig via: http://www.sum.dk/~media/Filer%20-%20Publikationer_i_pdf/2014/Sundhedsydelse-til-uregistrerede-migranter-sept-2014/Analyse-vedr-sundhedsydelse-til-uregistrerede-migranter.ashx

Opholdsdirektivet. 2004. Europa-Parlamentet og Rådets Direktiv 2004/38/EF af 29. april 2004. Tilgængelig via: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:da:PDF>

Ordensbekendtgørelsen Nr. 305. 31.3.2017. Tilgængelig via: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=188528>

Politiken. 2016. *Frank Jensen vil Holde Migranterne væk ved at Droppe Flaskepanten*. Tilgængelig via: <http://politiken.dk/indland/art5715536/Frank-Jensen-vil-holde-migranter-v%C3%A6k-ved-at-droppe-flaskepanten>

Politiken. 2010a. *Politiet efter Herbergs-Aktion: Mindst to Brugere skal ud af Landet*. Tilgængelig via: <http://politiken.dk/indland/art4986601/Politi-efter-herbergs-aktion-Mindst-to-brugere-skal-ud-af-landet>

Politiken. 2010b. *Stor Politiaktion slår ned på Hjemløse*. Tilgængelig via: <http://politiken.dk/indland/art4987065/Stor-politiaktion-sl%C3%A5r-ned-p%C3%A5-hjeml%C3%B8se>

Politiken. 2007. *Illegale Østeuropæere Lever på Gaden*. Tilgængelig via: <http://politiken.dk/indland/art4777407/Illegale-%C3%B8steurop%C3%A6ere-lever-p%C3%A5-gaden>

Røde Kors. 2016. *Sundhedsklinik for udokumenterede migranter. Årsrapport 2016*. Røde Kors. Tilgængelig via: <https://www.rodekors.dk/media/2857873/aarsrapport-2016.pdf>

Serviceloven Nr. 369. 18.04.2017. Tilgængelig via: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=186422>

SFI. 2015. *Hjemløshed i Danmark 2015. National Kortlægning*. Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Socialforvaltningen. 2015. *Socialforvaltningens Svar på Sagsnummer 2015-0233532*. Københavns Kommune. Tilgængelig via: https://www.kk.dk/sites/default/files/uploaded-files/2015-0233532%20Svar%20til%20John%20Andersen%20vedr%20%20%C2%A7110%20om%20tilbud%20til%20hjeml%C3%B8se_0.pdf

Standing, Guy. 2014. *The Precariat. The new dangerous class.* Bloomsbury Academics.

Stockholms Stadsmission. 2017. *Crossroads – Råd og Stöd för EU-Medborgare.* Tilgængelig via: <https://www.stadsmissionen.se/vad-vi-gor/migration-och-integration/crossroads-rad-och-stod-eu-medborgare>

Straffeloven Nr. 1052. 04.07.2016. Tilgængelig via: <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=181992>

Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering. 2014. *Jobcentrenes forpligtelser over for selvforsørgende, arbejdssøgende EU/EØS-borgere.* J.nr. 2014-0028077

Sundhedsloven Nr. 1188. Tilgængelig via: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=183932>

TV2 Lorry. 2015. *Politiet: Vi tager ikke Længere Penge fra Flaskesamlere.* Tilgængelig via: <https://www.tv2lorry.dk/node/20288>

Udlændingeloven Nr. 412. 09.05.2016. Tilgængelig via: <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=180093>

Udlændingenævnet. 2016. *Administrativ Udvisning – EU-borgere - Ulovligt Ophold.* Tilgængelig via: http://www.udln.dk/da/Praksis/Adm_udvisning/EU_borger/FAM_2016_66.aspx

Udlændingenævnet. 2014. *Administrativ Udvisning – EU-borgere - Ulovligt Ophold.* Tilgængelig via: http://www.udln.dk/da/Praksis/Adm_udvisning/EU_borger/FAM_2014_232.aspx

Vigh, Henrik. 2009. *Motion Squared. A Second Look at the Concept of Social Navigation.* SAGA Publication.

- I just want to find some place, where I can live.
Not only survive, like I do now, but live. Do you understand the difference?

Bruger i Kompasset